

11. ГОСУДАРСТВО И ВЛАСТЬ

Народ и высшие сословия

Бары дерутся, а у холопов чубы болят (рус.). Д 4, 64. ~ Пани б'ються — Іванова чуприна болить (укр.). (Чуб., 278) (Украин. посл. 3. 233); ... а в мужиків чуби болять (укр.). (ВНС, 29; Ном., 28; Укр. пр., 1963, 108) (Украин. посл. 3. 233); ... а в мужиків чуби тріщать (укр.). (Шиш.-Іл., 57; Укр. пр., 1936, 60; 1955, 12) (Украин. посл. 3. 233); ... а мужикам чуприни трясуться (укр.). (Чуб., 278) (Украин. посл. 3. 233); Пани скубуться, а у мужиків чуби болять (укр.). (Перем., 1854, 105) (Украин. посл. 3. 233); Пани б'ються, а в нас чуби рвуться (укр.). (Укр. пр., 1963, 108; Н. ск., 1971, 73) (Украин. посл. 3. 233); ... а в простого люду чуби рвуться (укр.). (Гатцик, 345) (Украин. посл. 3. 233). ~ Паны дзяруцца, мужыком чупрыны трасуцца (бел.). *Tyszk.*, 415. Грынблат 1976, 1, 319; Паны дзяруцца, а ў мужыкоў хахлы трасуцца (бел.). *Нос.*, 125; *Дуб.*, 51. *Вар.: Пар.*, 129. Грынблат 1976, 1, 319; Паны дзяруцца, а ў мужыкоў чубы трашчаць (бел.). *Дразд.* Грынблат 1976, 1, 319; Як паны дзяруцца, то на мужыках кудры трасуцца (бел.). *Fed.*, 216. Грынблат 1976, 1, 319; Пан з панам б'ецца, а ў мужыка лоб баліць (бел.). *М.Рымша*, 1957, *Маз.* 13.3.29. Грынблат 1976, 1, 319; Пан з панам б'ецца, а ў мужыка лоб трашчыць (бел.). *Шейн*, II, 479, *Гор. п. Вар.: Булг.*, 178; *Pietk.*, 333. Грынблат 1976, 1, 319. ~ ~ Пан з панам б'ецца, а в мужиків боки болять (укр.). (Фр., III, 2, 504; Висл., 318; Н. ск., 1971, 73) (Украин. посл. 3. 233); ... а на хлопів шкіра тріщить (укр.). (Прип., 13); ... а на хлопах шкіра тріщить (укр.). (ІМФЕ, 29-3, 128, 31) (Украин. посл. 3. 233); ... а на мужику шкіра тріщить (укр.). (Н. ск., 1976, 11) (Украин. посл. 3. 233); ... а хлопів шкіра болить (укр.). (Прип., 240) (Украин. посл. 3. 233); Пани шкунтуються, а нашого брата ріжуть (укр.). (Укр. пр., 1963, 108) (Украин. посл. 3. 233); Пани деруться, а мужики

сміються (укр.). (Укр.пр., 1963, 108) (Украин. посл. 3. 233); **Де пан з паном б'ється, там холоп своє волосся дає** (укр.). (Укр. пр., 1963, 108); — Рос: Снег., 1, 105; Даль, 714; Жуков, 338;біл.: Гр., 1, 319. (Украин. посл. 3. 233).

Глас народа – глас Божий (рус.). СлРЯ XVIII в. 6, 91; Сн. 1848, 69; ДП 1, 315; Мих. 1, 196; Раз. 1957, 186; Тан. 1986, 40; Сок., 324. < Народа, а не толпы. Прим. М. И. Михельсона. Мих. 1, 196. – **Голос народу — голос божий** (укр.). (*Фр., III, 2, 539; Прип., 75*). (Украин. посл. 3. 278); **Голос людський — голос божий** (укр.). (*Ном., 210*). (Украин. посл. 3. 277); **Голос громади — голос божий** (укр.). (*Чуб., 244; Іл., 98*). (Украин. посл. 3. 276). – **Голос громади — голос божий** (бел.). (*Чуб., 244; Іл., 98*). (Украин. посл. 3. 276). ~ **Глас Божий – глас народа** (рус.). Барс. 1770, 39; СлРЯ XVIII в. 2, 91.

Двум господам не служат (рус.). ДП 2, 136; Рыбн. 1961, 108; Тан. 1986, 46; Сок., 425. ~ **Годі двом панам служити** (укр.). (*Фр., I, 2, 373*). (Украин. посл. 3. 227); **Трудно двом панам догодити** (укр.). (*Фр., III, 1, 226*); **Трудно двом панам служити** (укр.). (*ИМФЕ, 29-3, 129, 31*). (Украин. посл. 3. 239); **Двом панам тяжко служити** (укр.). (Ільк., 24; Ном., 26; Висл., 255; Прип., 239).— Біл.: Гр., 1, 316. (Украин. посл. 3. 227). ~ **Двум панам служыць не можна** (бел.). *Fed., 316*. Грынблат 1976, 1, 316; **Двум панам не службы**. *Fed., 289*. Грынблат 1976, 1, 316. ~ ~ **На двух господ служить – ни одному не угодить** (рус.). Д 1, 385. ~ ~ **Двом панам служит, а сорочки не має** (укр.). (Ільк., 24; Ном., 26; Висл., 254) (Украин. посл. 3. 227). ~ ~ **Адзін двом панам не ўгодзіць** (бел.). *Pietk., 383*. Грынблат 1976, 1, 316; **Адзін усім не ўгодзіць** (бел.). *Fed., 6*. Грынблат 1976, 1, 376; **Адзін усім не дагодзіць (не дапамога, не дапамога, не дарадца, не спрацівіцца)** (бел.). ТП 5, 21; **Трудно ўсім дагадзіць** (бел.). *Fed., 74*. Грынблат 1976, 1, 376. ~ ~ ~ **Не сонца: усім не ўгрэеш** (бел.). *Добр., Смол., 112*. Грынблат 1976, 1, 377; **Яшчэ той не радзіўся, каб усяму свету дагадзіў** (бел.). *Fed., 74*. Грынблат 1976, 1, 377.

Каков господин, таков и слуга (рус.). ФРЛІ 2, 584; СлРЯ XVIII в. 5, 190. – **Який пан, такий слуга** (укр.). (*Н. п., Вол.*).— Біл.: Гр., 1, 309. (Украин. посл. 3. 241) – **Які пан, такі слуга** (бел.). *Fed., 216*. Грынблат 1976, 1, 309. ~ ~ **Каков пан, таков на нём и жупан** (рус.). Д 1, 547; **Який пан, такий його й жупан** (укр.). (*Шши.Іл., 88; Укр. пр., 1963, 103; Н. ск., 1971, 37*) (Украин. посл. 3. 241); **Який пан, такий і жупан** (укр.). (*Ном., 137*). (Украин. посл. 3. 241); **Який пан, такий його й крам** (укр.). (*Зіп., 260; Павл., 86; Шши.-Іл., 88; Ном., 137; Укр. пр., 1963, 103; Н. ск., 1971, 37*) (Украин. посл. 3. 241); **Який пан, такий і крам** (укр.). (*Рад. Ант.; Фр., II, 2, 599; Зак. пр.,*

19).— Рос: *Даль, 701*; біл.: *Гр., 1, 301* (Украин. посл. 3. 241); **Які пан, такі крам** (бел.). *Dubow., 184; Дуб., 20; Fed., 216*. Грынблат 1976, 1, 301; **Каков хозяин, таков и дом**. *Твер. ТПП 1993, 31; Пск., Ленингр.* Соловьева 2001, 19. ~ **Каков хозяин, такова и собака**. Ан. 1988, 129. ~ ~ **Який пан, такі й паненята** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 110*).

Коли пан сміється, то мужик плаче (укр.). (Н. н., Вол.).— Біл.: *Гр., 1, 302*. (Украин. посл. 3. 230). – **Калі пан смяецца – мужык плача** (бел.). *Н.Рында, 1967, Зельв. 13.10.23*. Грынблат 1976, 1, 302.

Куди люди, туди й я (укр.). (*ИМФЕ, 14-3, 386, 516*). – **Ідзе грамада, і я туду** (бел.). *Сцяшк., 594, Іў*. Грынблат 1976, 1, 368. ~ **Куди люди, туди й ми** (укр.). (*ИМФЕ, 14-3, 282, 32*). (Украин. посл. 3. 277). ~ ~ **Куда люди, туду и жужги** (рус.). *Перм. Прок. 1988, 83*. < О тех, кто следует чьему-л. примеру, поступает так, как другие. **Жужга** – навозный жук; **Куда люди, туду и Марья слепая** (рус.). *Приамур. Презр.* О людях, не имеющих собственного мнения, поступающих так, как поступают другие. *ФСРГПриам. 2009, 77*; **Куда люди, туду и нелюди** (рус.). *Сок., 408*.

Один в поле не воин (рус.). *ДП 2, 114, 229; Д 1, 230; Ил. 1915, 102; Под., Зим. 1956, 60; Раз. 1957, 34; Рыбн. 1961, 55; Жук. 1966, 316–317; Спир. 1985, 53, 184; Ан. 1988, 240; Помор. Мерк. 1997, 38, 110; Пермьяков 1988, 156; Пск. СПП 2001, 137; Сок., 47, 377; Твер. ТПП 1993, 20; Акмол. Асенова 2010, 20. Котова 2010, 117. – **Один у полі не воїн** (укр.). (*Зак. пр., 44; Н. ск., 1971, 83*) (Украин. посл. 3. 272); Котова 2010, 117. – **Адзін у полі не воїн** (бел.). *В.Таранка, 1965, Скід. 13.10.1*. Грынблат 1976, 1, 373. ~ **Один солдат у полі не воїн** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 76*) (Украин. посл. 3. 272); **Один солдат у полі не вояка** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 159*).— Рос: *Снег., 307; Даль, 631; Жуков, 316*; біл.: *Рапан., 11; Гр., 1, 373*. (Украин. посл. 3. 272).*

Один за всех, все за одного (рус.). Котова 2010, 107. – **Один за всіх, всі — за одного** (укр.). Котова 2010, 107. – **Адзін за ўсіх, усе за аднаго** (бел.). Котова 2010, 107; ТП 5, 19.

Одна бджола меду не наносить (укр.). (Н. н., Вол.). (Украин. посл. 3. 273). – **Адна пчала мёду не наносіць** (бел.). *А.Махнач, 1952, Уздз. 13.10.15; Н.Парукаў, 1965, Добр. 13.10.19*. Грынблат 1976, 1, 374. 1098. ~ **Одна пчела немного (не много) мёду наберёт** (рус.). *Твер. ТПП 1993, 19*; **Одна пчела немного (не много) мёду натаскает** (рус.). *ДП 2, 229; Под., Зим. 1956, 59; Соб. 1956, 113; Раз. 1957, 64; Ан. 1988, 242; Сок., 377*; **Одна пчела много мёду не натаскает** (рус.). *Спир. 1985, 188*. ~ **Одна бджола мало меду наносить** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 68; 1963, 159; Н. ск., 1971, 84*) (Украин.

посл. 3. 273). ~ ~ **Одна пчела роя не сделает** (рус.). Сок., 377. **Одна пчела не заменит улей** (рус.). Сок., 377.

Одна рука в ладоши не бьёт (рус.). Под., Зим. 1956, 59. ~ **Одною рукою в долоні не заплещеш** (укр.). (Н. ск., 1971, 84).— Рос: *Даль*, 778; біл.:*Гр.*, 2, 38 (Украин. посл. 3. 273). ~ **Адной рукою у далонь не хлопнеш** (бел.). *І.Суконкін*, 1960, *Церах*. 13.3.29. Грынблат 1976, 2, 38.

Одной рукой узла не завяжешь (рус.). Сок., 378. – **Одною рукою вузла не зав'яжеш** (укр.). (Н. н., *Черніг.* (Украин. посл. 3. 273). ~ **Одной рукой узла не развяжешь** (рус.). *Рыбн.* 1961, 123; *Тан.* 1986, 114; ППЗК 2000, 65; **Одна рука и узла не завяжет** (рус.). *Твер.* ТПП 1993, 20. ~ **Одним пальцем вузла не зав'яжеш** (укр.). (Н. н., *Вол.*) (Украин. посл. 3. 273). ~ **Адным пальцам вузла не зав'яжаш** (бел.). *А.Махнач*, 1952, *Уздз*. 13.10.15. Грынблат 1976, 2, 38; **Адна рука і вузла не зав'яжа** (бел.). *Сцяшк.*, 579, *Лід*. *Вар.*: *Сцяшк.*, 579, *Шчуч.*; *С.Клачко*, 1966, *Б.-Каш*. 13.3.29; *В.Ківель*, 1967, *Нясв.* 13.10.21. Грынблат 1976, 2, 38. ~ ~ **Одним пальцем і голки не вдержиш** (укр.). (*Укр. пр.*, 1955, 68; 1963, 159; Н. ск., 1971, 84) (Украин. посл. 3. 273). ~ ~ **Адным пальцам і штаны не падцягнеш**. *І.Байко*, 1967, *Навагр*. 13.10.23. Грынблат 1976, 2, 38.

Одному не розідратися на кілька частин (укр.). (Н. н., *Вол.*).— Біл.:*Гр.*, 1, 374. (Украин. посл. 3. 273). – **Адному не разадрацца на колькі часці** (бел.). *Fed.*, 6. Грынблат 1976, 1, 374. ~ ~ **Раздумье да распутье: сколько ни стоятъ, а надвое не разорваться** (рус.). Д 4, 28.

Пан скаче, а хлоп плаче (укр.). (*Укр. пр.*, 1955, 8; 1963, 115). (Украин. посл. 3. 235). ~ **Пан у шынку скача, а мужык у полі плача** (бел.). *Ахрым.*, 16. Грынблат 1976, 1, 303. ~ ~ ~ **Где богатый проскачет, там мужик плачет** (рус.). *Акмол.* Асенова 2010, 15. ~ ~ ~ **Пани танцюють, бідні плачуть; Коли пани танцюють, то бідні люди плачуть** (укр.). (Н. ск., 1964, 6). (Украин. посл. 3. 234).

Панська воля — наша доля (укр.). (*Ном.*, 28; *Укр. пр.*, 1963, 97).— Біл.: *Гр.*, 1, 313. (Украин. посл. 3. 235). – **Панская воля – наша доля** (бел.). *Сержп.*, 131. Грынблат 1976, 1, 313. ~ **Господня воля – наша доля** (рус.). ДП 1, 25; Д 1, 464; *Ил.* 1915, 74; *Тан.* 1986, 43.

С миру по нитке – голому рубаха (рубашка) (рус.). Сн. 1848, 390; ДП 2, 45, 114; Д 2, 331; Под., Зим. 1956, 63; Соб. 1956, 123; Раз. 1957, 65; *Рыбн.* 1961, 174; *Жук.* 1966, 390; *Спир.* 1985, 53, 140, 187; *Ан.* 1988, 277; *Пермяков* 1988, 157; *Помор.* Мерк. 1997, 24; *Пск.* СПП 2001, 134; ПОС 27, 66; *Пск.*,

Ленингр. Соловьева 2001, 66; Сок., 326, 419; *Твер.* ТПП 1993, 19; *Акмол.* Асенова 2010, 18. – **З миру по нитці — голому сорочка** (укр.). (*Ном.*, 87; *Фр.*, II, 2, 383; *Зак. пр.*, 67 (Украин. посл. 3. 276). – **З міру па нітцы, то голаму рубашка** (бел.). *Fed.*, 188. Грынблат 1976, 1, 371; **З міру па нітцы – голаму сарочка** (бел.). *Pietk.*, 330, *Дразд.* Грынблат 1976, 1, 371; **З міру па нітцы, а голаму кашуля** (бел.). *А.Бізук, 1965, Шчуч. 13.10.1; А.Махнач, 1952, Уздз. 13.10.15.* Грынблат 1976, 1, 371. ~ **З громади по нитці — вже голому сорочка** (укр.). (*ИМФЕ, 14-3, 211, 142*) (Украин. посл. 3. 276); **Громада по нитці та й бідному сорочка** (укр.). (*Прип.*, 84; *Вікживи, 13; Н. ск., 1976, 30*) (Украин. посл. 3. 276);... **та й бідному шнурок** (укр.). (*Прип.*, 84) (Украин. посл. 3. 276); **З хати по нитці — голому сорочка** (укр.). (*Ном.*, 87). (Украин. посл. 3. 276). ~ **З усіх па нітцы, а голаму – кашуля** (бел.). *Т.Багдзевіч, 1965, Шчуч. 13.10.5.* Грынблат 1976, 1, 371. ~ ~ **З громади по латці — голому свитка** (укр.). (*ИМФЕ, 29-3, 122, 31*) (Украин. посл. 3. 276); **З громади по крихті — голодному пиріг** (укр.). (*ИМФЕ, 29-3, 122, 31*) (Украин. посл. 3. 276).

Свет не без добрых людей (рус.). Мих. 1, 232; Раз. 1957, 75, 151; Рыбн. 1961, 55; Тан. 1986, 134; Ан. 1988, 280; *Твер.* ТПП 1993, 7; Котова 2010, 136. – **Світ не без добрих людей** (укр.). Котова 2010, 136. – **Свет не без добрых людзей** (бел.). *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29; В.Бондар, 1967, Мін. 13.10.24.* Грынблат 1976, 1, 371. Котова 2010, 136; ТП 5, 226. ~ **Мир не без добрых людей** (рус.). Раз. 1957, 150; Рыбн. 1961, 106; Жук. 1966, 223; Спир. 1985, 54; Тан. 1986, 86; Ан. 1988, 179; *Помор.* Мерк. 1997, 24; *Твер.* ТПП 1993, 33; **На свете не без добрых людей** (рус.). Д 2, 284; Мих. 1, 232; Раз. 1957, 150; Ан. 1988, 197; Сок., 171. ~ **У світі не без добрих людей** (укр.) Котова 2010, 136.

У господ каждый день праздник (рус.). Тан. 1986, 150. ~ ~ ~ **Где господа, там и деньга завсегда** (рус.). Сн. 1848, 63; **Наш господин везде входим** (рус.). Тан. 1986, 96; **От того барин и гладок, как наелся – так и на бок** (рус.). Рыбн. 1961, 146; **Барину вершки, а мужику корешки** (рус.). Рыбн. 1961, 147. ~ ~ ~ **Кому роботи, а панові зальоти** (укр.). (*Фр.*, III, 1, 29; *Прип.*, 283). (Украин. посл. 3. 230); **Нам болото, а панам золото** (укр.). (*Фр.*, I, 1, 105). (Украин. посл. 3. 231); **Панам і дурням все дозволяється** (укр.). (*Зак. пр.*, 15). (Украин. посл. 3. 232); **Панам користь, а нам хворість** (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 106; *Н. ск., 1971, 36*). (Украин. посл. 3. 232); **Пан не сіє і не косить, але вино п'є і великий живіт носить**. (*Вік живи, 12*) (Украин. посл. 3. 235); ~ ~ ~ **Каб панам быў, у масле б плаваў, сырамі папіраўся** (бел.). *Tyszk.*, 431. Грынблат 1976, 1, 324; **Каб панам быў, сала ложкаю еў бы, а ў**

саломе качаўся б, а булкі з-за пазухі ніколі б не выходзілі (бел.). *Fed.*, 217. Грынблат 1976, 1, 324; Соладка ды смачна толькі цары ядуць (бел.). *Ляцкій*, 42. Грынблат 1976, 1, 296; Соладка да смачна толькі хіба цар есць (бел.). *Сержп.*, 25. Грынблат 1976, 1, 296.

Что людям, то и нам (рус.). Тан. 1986, 165. – **Що людям, те й нам** (укр.). (*Згар.*, 134; *Укр. пр.*, 1963, 158). — Біл.:*Гр.*, 1, 372. – **Што людзям, то і нам** (бел.). *Добр.*, *Смол.*, 119; *Сержп.*, 11; *М.Бандарэнка*, 1966, *Маз.* 13.3.29. Грынблат 1976, 1, 372. **Что людям желаешь, то сам получаешь**. Рыбн. 1961, 107. ~ **Что людям желаешь, то сам и получишь** (рус.). Сок., 92. ~ ~ **Что людям наливаєшь, то и сам выпиваешь** (рус.). Тан. 1986, 165; **Что людям радеешь, то и сам добудешь** (рус.). ДП 2, 13; Тан. 1986, 165.

Що в людей ведеться, то і в нас не минеться (укр.). (*Н. н.*, *Вол.*). — Біл.: *Гр.*, 1, 369. – **Што ў людзях вядзецца, то і ў нас не мінецца** (бел.). *Ром.*, *Зап.*, III, 236. Грынблат 1976, 1, 369.

**

В каком народе живёшь, того и обычая (обычья) держись (рус.). Ил. 1915, 109; Раз. 1957, 203; Спир. 1985, 13; Тан. 1986, 29; Ан. 1988, 35. ~ ~ **Між який народ попадеш, того і шапку надівай** (укр.). (*ИМФЕ*, 29-3,122, 31). # (бел.)

Видно пана по походці (укр.) (*ВНС*, 4; *Шши.-Ил.*, 15; *Закр.*, 147; *Укр. пр.*, 1936, 489). – **Видно пана по халявах** (укр.) (*Ном.*, 41; *Білоц.*, 28; *Укр. пр.*, 1936, 489; 1963, 119; *Н. ск.*, 1971, 38); **Знати пана по халявах** (*Шши.-Ил.*, 25; *Фр.*, II, 1, 205); **Пізнати пана по халявах** (укр.) (*Закр.*, 196; *Висл.*, 321). – **Знаць пана па халявах** (бел.). *Ляцкій*, 13; *Fed.*, 219. Грынблат 1976, 1, 301; **Відаць пана па халяве** (бел.). *В.Шаўчэнка*, 1961, *Ельск.* 13.3.29; *А.Фядосік*, 1959, *Капатк.* 8.1.44. Грынблат 1976, 1, 301; **Відна пан па халявах** (бел.). *І.Цішчанка*, 1971, *Брасл.* 8.2.49. Грынблат 1976, 1, 301; **Відна пан па халяўцы** (бел.). *Сержп.*, 131. Грынблат 1976, 1, 301. 314; **Шляхціца пазнаюць па халявах** (бел.). *Мін.-Мал.*, 169, *Пух.* Грынблат 1976, 1, 311. ~ **Видно пана по жупану** (укр.) (*Гатц.*, 330) ~ ~ **Птаха пізнати по пір'ю, а пана по халявах** (укр.) (*Укр. пр.*, 1963, 103; *Н. ск.*, 1971, 371 (Украин. посл. 3. 226). # (рус.)

Вот тебе, бабушка, и Юрьев день! (рус.) Барс. 1770, 23; Снег. 1848, 40; ДП 1, 46; ДП 2, 65; Мих. I, 123; Раз. 1957, 145, 225; Соб. 1956, 87; Жук.

1966, 89-90; *Пск., Ленингр.* Соловьева 2001, 18. – **Вот табе, бабушка, Юр'еў дзень** (бел.). *Ром., Зап., I, 216.* Грынблат 1976, 1, 319. # (укр.)

Всі пани та пани, тільки нема кому свині пасти (укр.). (*ІМФЕ, 29-3,116, 16.*) (Украин. посл. 3. 226). – **Усё паны да паны, а свінней няма каму пасці** (бел.). *Pietk., 384.* Грынблат 1976, 1, 297. ~ **Всі пани, а хто ж буде — вибачте — свині пасти** (укр.). (*Ільк., 16; Закр., 150; Висл., 242*) (Украин. посл. 3. 226); **Всі пани, а хто буде свині пасти** (укр.). (*Фр., II, 2, 492*) (Украин. посл. 3. 226). ~ ~ ~ **Я ва'шаць, і ты вашаць, хто ж нам хлеба напашыць** (бел.). *Нос., Слов., 45. Вар.: Добр., Смол., 74.* Грынблат 1976, 1, 297. # (рус.)

Господин гневу своему – господин всему (рус.). Д 1, 362; Мих. 1, 212; Раз. 1957, 152; Спир. 1985, 78; Тан. 1986, 43. ~ ~ ~ **Пан над самім сабою і над сваёй душою** (бел.). *Дуб., 51.* Грынблат 1976, 1, 320; **Панок бяздушны: пан над самім сабою і над сваёй душою** (бел.). *Нос., 124.* Грынблат 1976, 1, 320. # (укр.)

Громада — великий чоловік (укр.). (*Ільк., 21; Шиш.-Іл., 19; Гатц., 332; Ном., 209; Чуб., 244; Висл., 252; Фр., I, 2, 464; Прип., 84; Укр. пр., 1955, 67; Вік живи, 13; Укр. пр., 1963, 157; Н. ск., 1971, 30.*) – **Грамада – вялікі чалавек** (бел.). *Сержп., 39; Fed., 114; Pietk., 371; Сцяшк., 586, Гродз.* Грынблат 1976, 1, 368. ~ ~ **Громада — великий чоловік, як єно плюне, то одного утопит** (укр.). (*Висл., 252.*)— Біл.: *Рапан., 13.* (Украин. посл. 3. 276). # (рус.)

Де один панує, там сотня бідує (укр.). (Укр. пр., 1955, 8; Вік живи, 12; Укр. пр., 1963, 115; Н. ск., 1971, 43). ~ **Де один панує, там сто бідує** (укр.). (Зак. пр., 11).— Біл.: *Рапан., 22.* ~ **Дзе адзін танцуе, там сто гаруе** (бел.). *А.Ліс, 1958, Смарг.* Грынблат 1976, 1, 302. # (рус.)

Де панська сила, там мужицька спина (укр.). (*ІМФЕ, 29-3, 115,31.*)— Біл.: *Гр., 1, 314.* **Дзе панская сіла, там мужыцкая спіна** (бел.). *М.Расюкевіч, 1965, Навагр. 13.10.2.* Грынблат 1976, 1, 314. # (рус.)

Если вздохнуть всем народом – ветер будет (рус.). Под., Зим. 1956, 34; Сок., 504. – **Коли дихнуть усі люди, то вітер буде** (укр.). (*ІМФЕ, 14-3, 211, 32.*) (Украин. посл. 3. 277). ~ ~ **Как весь народ вздохнёт, до царя дойдёт** (рус.). Д 4, 570. ~ ~ **Коли всією громадою зітхнути (дихнути), так і панятко здохне** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 158.*) (Украин. посл. 3. 277); **Громада плюне — вйта затопить** (укр.). (*Н. ск., 1971, 76.*); **Громада, як плюне, то втопить, а як подує, то висушить** (укр.). (*Прип., 84.*) (Украин. посл. 3. 276).

~ ~ ~ **Если народ един, он непобедим** (рус.). Под., Зим. 1956, 33; Сок., 324; **Народ захочет, бездну перескочит** (рус.). Под., Зим. 1956, 61; Твер. ТПП 1993, 19; **Народ разом дунет – поднимется буря** (рус.). Спир. 1985, 13; **Народу всё под силу, тем и держится** (рус.). Под. 1956, 61; Сок., 325. # (бел.).

З пальця не виссуць люди (укр.). (*Н. н., Вол.*). – **З пальца не высуць людзі** (бел.). *Нос., 158.* Грынблат 1976, 1, 370. ~ ~ **З пальця не виссуць люди, кажуть те, що бачать** (укр.). (*Н. н., Ів.-Фр.*).— Біл.: *Гр., 1,370.* # (рус.)

Как людям, так и нам (рус.). *Забайк.* Пащенко 2015, 231. **Што людзям, то і нам** (бел.). *Добр., Смол., 119; Сержп., 11; М.Бандарэнка, 1966, Маз. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 372; **Як ты да людзей, так і людзі да цябе** (бел.). *Бяльк., 508, Мсцісл.* Грынблат 1976, 1, 372; **Як мы да людзей, так людзі да нас** (бел.) *Fed., 62.* Грынблат 1976, 1, 372; **Як ты людзям, так людзі табе** (бел.). *Шейн, II, 483, Слуцк. н.; Fed., 62; У.Іваноў, 1958, Мінск.* Грынблат 1976, 1, 372; **Як ён к народу, так і народ да яго** (бел.). *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 372. # (укр.).

Много народу, да мало людей (рус.). Тан. 1986, 87; Сок., 605. – **Народу багато, а людей мало** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 327; Вік живи,36.*) (Украин. посл. 3. 278). # (бел.).

На кого Бог, на того и люди (рус.). ДП 1, 119; Сок., 357, 378. – **На кого бог, на того й люди** (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 370.* 1055. – **На каго бог, на таго і людзі** (бел.). *Міен., 395; Дубов., 13.* Грынблат 1976, 1, 370. # (рус.)

Один дуб у полі не ліс (укр.). (*Н. н. Вол.*).— Біл.: *Гр., 1,373* (Украин. посл. 3. 273). ~ **Адзін дуб у полі – то не лес** (бел.). *Fed., 83; Сцяшк., 578, Іў.* Грынблат 1976, 1, 373; Котова 2010, 117; **Адзін дуб у полі не гай (не дрэва, не дуб, пустая паляна)** (бел.). ТП 5, 19. ~ ~ **Адзін дуб у полі не ваяка** (бел.). ТП 5, 19. # (рус.).

Один цвіт не робить вінка (укр.). (*Укр. пр., 1963, 159; Н. ск., 1971, 84.*) (Украин. посл. 3. 273). ~ **З адной краскі вянок не саўеш** (бел.). Котова 2010, 80. # (рус.).

Одним колом плота не підпреш (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 374.* (Украин. посл. 3. 273). – **Адным калом плота не падапрэш** (бел.). *Fed., 147; Я.Касач, 1966, Дзятл. 13.10.26; Сцяшк., 579, Слон.* Грынблат 1976, 1, 374. ~ **Один кіл плота не вдержить** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 159*) (Украин. посл. 3. 273). # (рус.).

Пан і піп — одного поля ягоди (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 298.* (Украин. посл. 3. 234) – **Пан і поп – аднаго поля ягады** (бел.). *А.Фядосік, 1959, Капатк. 8.1.44.* Грынблат 1976, 1, 298. ~ **Пан і поп з аднаго пекла чэрці** (бел.). *Г.Прытычанка, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 298. # (рус.)

Пан не жне, не косить, а жупан носить (укр.). (*Укр. пр., 1955, 5.*) (Украин. посл. 3. 235). ~ ~ ~ **Янук і засеяў і зжаў, а панок сажраў** (бел.). *Янк., 67.* Грынблат 1976, 1, 315. # (рус.)

Пан не робить, та хороше ходить, а хлоп робить, що й піт кривавий його обливає, та нічого не має (укр.). (*Укр. пр., 1936, 52; 1955, 12; Н. ск., 1971, 36.*) ~ ~ ~ **Панам сеюць, жнуць і косяць, а сабе хлеба просяць** (бел.). *Янк., 61.* Грынблат 1976, 1, 315; **Мужык у полі надрываецца, а ў пана пуза ўздымаецца** (бел.). *Янк. М., 107.* Грынблат 1976, 1, 315. # (рус.)

Пана повісять, а три дні перед ним шапку знімай — часом ще одірветься (укр.). (*Укр. пр., 1963, 113.*) (Украин. посл. 3. 232). – **Пана павесяць – тры дні перад ім шапку знімай, часам адарвецца** (бел.). *Нос., 124.* Грынблат 1976, 1, 308. 275. ~ ~ **Пана вядуць вешаць – мужык шапку скідае, бо як адарвецца, то адрыгнецца** (бел.). *Fed., 217.* Грынблат 1976, 1, 308; **Пана на шыбеніцу вядуць, а мужык шапку здымай, бо як адарвецца, дык адрыгнецца** (бел.). *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 308. # (рус.)

Собака лаєт – [а] владыка едет (рус.). – *Сим., 139; Паус нач. XVIII в., 40; Богд. 1741, 111; Там. нач. XVIII в., 62; Лексикон 1731, 315; Geyr 1981, 127; Сн. 1848, 378; ДП 2, 161; Д 1, 213.* – **Сабака брэшаць, а пан едзець** (бел.). *Ром., Бел., I, 309; Радч., 248.* Грынблат 1976, 1, 299. ~ **Сабака брэша, а дваранін едзе** (бел.). *Czeczot, 113; Мальч., № 42; Мien., 397; Нос., 113; Dубow., 17; Fed., 270.* Грынблат 1976, 1, 299; **Сабака брэшыць, а дваранін едзіць сабе** (бел.). *Дуб., 54. Вар.: Нос., Слов., 264.* Грынблат 1976, 1, 299. # (укр.)

Що громада скаже, то і пан не поможе (укр.). (*Льк., 111; Ном., 209; Висл., 356; Укр. пр., 1963, 158.*); – ... **то й пан не розв'яже** (*Н. ск., 1971, 76.*) – **Што грамада скажа – і пан не паможа** (бел.). *Янк., 66.* Грынблат 1976, 1, 368. ~ **Що громада забажає, того і пан не поламає** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 68; Вік живи, 13; Укр. пр., 1.963, 158.*) (Украин. посл. 3. 277). # (рус.)

* РУССКИЕ

Барин берёт горлом, мужик горбом. Д 1, 379.

Барин за барина, мужик за мужика [стоит]. ДП 2, 97; Д 1, 49.

Без народа – не воевода (рус.). Под., Зим. 1956, 30; Спир. 1985, 182; Сок., 323. **Человек без народа что дерево без плода** (рус.).

В народе что в туче: в грозу всё наружу выйdet. ДП 1, 316; Д 1, 277; Ан. 1988, 37.

Где добры в народе нравы, там хранятся и уставы. Сн. 1848, 64.

Где народ, там и правда. Под., Зим. 1956, 61; Сок., 427.

Где народ, там и урод. Перм. Прок. 1988, 83.

Держи с народом связь, не ударишь лицом в грязь. Под., Зим. 1956, 61; Спир. 1985, 53.

Если народу служить, и на полюсе можно прожить. Под., Зим. 1956, 32.

Кто господин деньгам, а кто слуга. ДП 1, 78; Д 2, 209.

Куда барин, туда и дворня. ДП 1, 136; Д 1, 424.

На бар не угодишь: чем ни навоняй, всё неладно. Д 2, 388.

На народ плевать нельзя: себе в глаза попадешь. Под., Зим. 1956, 35.

Народ – волна: пошумит и перестанет. Тан. 1986, 94.

Народ – тело, царь – голова. Сн. 1848, 248; ДП 1, 190; Тан. 1986, 94.

Народ глуп: всё в кучу лезет. ДП 1, 316; Тан. 1986, 94.

Народ думает, а царь ведает. Д 4, 570.

Народ мудренее, а земля – пустее. Тан. 1986, 94.

Народ не камень: на месте не лежит. Под., Зим. 1956, 62; Ан. 1988, 203.

Народ не убьёшь, его на всё хватит. Под., Зим. 1956, 34. **Народ что бор дремучий: весь до корня не вырубшь.** Под., Зим. 1956, 61; Ан. 1988, 203.

Народ недаром говорит. ДП 2, 160; Тан. 1986, 94.

Народ русский, а говорит разно. Пск. ПС, 320; СПП 2001, 135.

Народ что корова: кто пройдёт, тот и доит. Сн. 1848, 491.

Народа всего не переслушаешь. Богд. 1741, 98.

Наш народ растёт из года в год. Под., Зим. 1956, 32.

Не бойся барина, а бойся слуги. Снег. 1848, 259; ДП 1, 131.

Не ешь с барами вишен, костями глаза выбьют! Снег. 1848, 297.

Не хвали себя сам, пусть тебя народ похвалит. Ан. 1988, 230.

Обиженный народ хуже ос жжёт. Под., Зим. 1956, 39; Раз. 1957, 155.

Одни народ доят, другие за рога держат. Тан. 1986, 114.

По барину и говядина, а по говядине и вилка. Рыбн. 1961, 125.

Полез к барам – не пройдёт даром. Танч. 1986, 122.

Тот и господин, кто всё может сделать один. Сн. 1848, 403; ДП 1, 333; Тан. 1986, 148; Сок., 226.

У всякого барона своя фантазия. ДП 2, 111; Д 1, 51; Ил. 1915, 108; Соб. 1956, 127.

У нас народ смирен до поры, а как что – берётся за топоры. Под., Зим. 1956, 39; Раз. 1957, 35.

У хорошего барина и дворня хороша. ДП 2, 75; Д 1, 424.

Учи народ, учись у народа. Раз. 1957, 42.

Что народ увидит, то и Бог услышит. ДП 1, 25; Тан. 1986, 165.

* УКРАИНСКИЕ

Без єдної крупи горнець повний буде. (*Н. ск., 1964, 25*). (Украин. посл. 3. 272).

Без одного вояка фронт буде. (*Н. ск., 1964, 25*) (Украин. посл. 3. 272).

Більша громада, як одна баба. (*Ільк., 7; Закр., 143; Ном., 209; Прип., 84; Укр. пр., 1963, 158*). (Украин. посл. 3. 276).

Більший чоловік громада, ніж пан. (*Укр. пр., 1955, 68; Н. ск., 1971, 77*); **Більший чоловік громада, як пан.** (*Ільк., 7; Ном., 209; Висл., 235; Укр. пр., 1936, 65; 1963, 158*). (Украин. посл. 3. 276).

В панських дворах великі вікна, а мало світла. (*Фр., I, 2, 534*).
(Украин. посл. 3. 226).

В панські ворота широко увійти, та вузько вийти. (*Ном., 26; Білоц., 28; Укр. пр., 1955, 11; 1963, 91; Н. ск., 1971, 36*); **В панському дворі брама широка, а вузько вийти.** (*Чуб., 278*); **У панів широкі ворота входить, та вузькі виходить.** (*Перем., 1854, 105*). (Украин. посл. 3. 226).

Велетень у громаді як правда в пораді. (*Укр. пр., 1963, 158*). (Украин. посл. 3. 276).

Громада — то золота гора, всьому раду дасть. (*ІМФЕ, 29-3, 122, 6*).
(Украин. посл. 3. 276).

Громада — то не осиковий кілок, скоро не переломиш. (*ІМФЕ, 29-3, 122, 31*).

Громада — це рада, що рішила, так і буде. (*Зак. пр., 43*). (Украин. посл. 3. 276)

Громада для всіх рада. (*ІМФЕ, 29-3, 117, 9*). (Украин. посл. 3. 276).

Громада зробить і громада з'їсть. (*Білоц., 25*). (Украин. посл. 3. 276).

Громада одного допоможе. (*Укр. пр., 1963, 157*); **Громада одному допоможе, але один громаді ніколи.** (*Фр., I, 2, 465*); **Чоловік громади не допоможе, а громада одного може.** (*Ком., 21*). (Украин. посл. 3. 276).

Громадське — то багатське. (*Фр., I, 2, 466*).

Єсть люди, єсть і людищі. (*Зін., 224*). (Украин. посл. 3. 277)

За добру громаду варто і головою наложити. (*ІМФЕ, 29-3, 121, 31*).

І після сонця бува негода, отак і в народа. (*Укр. пр., 1963, 201*).
(Украин. посл. 3. 278)

Копа перемаже й попа (укр.). Котова 2010, 117

Людям не бракує сили, але волі. (*Прип., 192*).

Найпідліший чоловік єсть той, що народ свій запродає. (*ІМФЕ, 29-3, 116, 31*). (Украин. посл. 3. 278).

Народ — то сила. (*Прип., 216*). (Украин. посл. 3. 278)

Народ проти панів повстав і вільним став. (*Укр. пр., 1936, 521*).
(Украин. посл. 3. 278)

Народ скаже, як зав'яже. (*Н. п., Черніг.*). (Україн. посл. 3. 278)

Народ, як товар у череді, усякі є. (*Ном., 49; Укр. пр., 1963, 497; ІМФЕ, 1-5, 461, 290*); **...всякий є** (*ІМФЕ, 29-3, 118, 31*).

Народу — як дим іде. (*Літ. Укр., 1962, 10.VIII; ІМФЕ, 29-3, 119, 15*). (Україн. посл. 3. 278)

Не слухаєш громаду — ідеш сам проти себе. (*Зак. пр., 43*). (Україн. посл. 3. 276).

Один — як ні одного (укр.). (*Укр. пр., 1963, 159*) (Україн. посл. 3. 273)

Один гори не наскочиш (укр.). (*Укр. пр., 1963, 158*) (Україн. посл. 3. 272); **Один гусак поля не витопче** (укр.). (*Н. ск., 1971, 84*). (Україн. посл. 3. 273); **Один чоловік цілому світові не догодить** (укр.). (*ІМФЕ, 29-3, 141, 9*). (Україн. посл. 3. 273).

Пан на троні, а хлоп на ослоні. (*Закр., 194; Ном., 25; Висл., 318; Укр. пр., 1963, 118*). (Україн. посл. 3. 235).

Пан панує, хлоп бідує. (*ІМФЕ, 29-3, 119, 5*). (Україн. посл. 3. 235).

Пан спить, а ліс росте. (*ІМФЕ, 29-3, 113, 79*). (Україн. посл. 3. 235).

Пан страшить, а слуги б'ють. (*Прип., 240*). (Україн. посл. 3. 235).

Пан ся гостить, а кінь постить. (*Югас, 60*). (Україн. посл. 3. 235)

Пани багатство дерли, а люди з голоду мерли. (*ІМФЕ, 14-3, 211, 200*). (Україн. посл. 3. 233).

Пани в світі блукаються, та з правдою не знаються. (*Гатцук, 345, Ном., 25; Укр. пр., 1936, 58; 1955, 63; ІМФЕ, 29-3, 122, 49*); **Пани в світі блукають, та з правдою не зустрічаються.** (*ІМФЕ, 1-5, 553, 65*). (Україн. посл. 3. 233).

Пани, як дурні: що хочуть, те роблять. (*Ільк., 73; Ном., 25; Висл., 318; Укр. пр., 1963, 98*).— Рос: *Снег., 1, 109*. (Україн. посл. 3. 234).

Панові вільно і чорта з'їсти, а хлопіві зася. (*Висл., 317*). (Україн. посл. 3. 235).

Панові курка, а мужикові шабля. (*Укр. пр., 1963, 203*). (Україн. посл. 3. 235).

Панська воля — панська й сила. (*Ном., 28*). (Україн. посл. 3. 235)

Пану і в будень свято, а в мужика і свято однято. (*Укр. пр., 1955, 5*).
(Украин. посл. 3. 237).

Пану і псу все вільно. (*Укр. пр., 1936, 53; 1963, 39*). (Украин. посл. 3. 237).

Пану пшениця, а мужикові полова. (*ИМФЕ, 29-3, 183, 11*). (Украин. посл. 3. 237).

Піснею — до серця, серцем до народу. (*ИМФЕ, 14-3, 211, 201*).
(Украин. посл. 3. 278)

Попереду людей не біжи, а від людей не відставай. (*Укр. пр., 1963, 159*).

Скільки люда, скільки чуда. (*ИМФЕ, 29-3, 117, 31*). (Украин. посл. 3. 277)

Уряди приходять і відходять, а народ безсмертний. (*Н. н., Черк.*).
(Украин. посл. 3. 278)

Хоч ошукаюся, та там, де всі люди. (*Укр. пр., 1963, 160*). (Украин. посл. 3. 277)

Хто красно мовить, громаду на гачок ловить. (*ИМФЕ, 1-5, 461, 291*)
(Украин. посл. 3. 276).

Яка громада, така й рада. (*Н. ск., 1971, 82*); **Яка громада, така її рада.** (*Ком., 21; Фр., I, 2, 466; Білоц., 25*); **Яка рада, така громада.** (*Фр., III, 1, 2*). (Украин. посл. 3. 277).

Які люди, таке й життя буде. (*ИМФЕ, 14-3, 211, 32*). (Украин. посл. 3. 277)

* БЕЛОРУССКИЕ

Абы бог да добры людзі, то ўсё добра будзе. *Fed., 78.* Грынблат 1976, 1, 370. **Каб не добрыя людзі, так бы загінуў.** *Сержп., 139.* Грынблат 1976, 1, 371.

Ад прыгону аслабанілі ды пад пана пасадзілі. *Ахрым., 13.* Грынблат 1976, 1, 320.

Адзін дасужы, ды не [не вельмі] дужы (няўключы, нядужы, раскаты). Котова 2010, 117; ТП 5, 19.

Адзін дзесяцёх не спаможа, барджэй згіне. *Fed.*, 6. Грынблат 1976, 1, 371.

Адным сэрцам свету не запаліш. *Сцяшк.*, 579, *Воран.* Грынблат 1976, 1, 374. **Адна галавешка не гарыць, а толькі тлее.** *Т.Багдзевіч, 1963, Вор. 13.10.6.* Грынблат 1976, 1, 374. **Адна махнытка не гарыць, а цьмеець.** *Нос.*, 119. Грынблат 1976, 1, 374. **Адна галаўня не гарыць і не гаснець.** *Добр.*, *Смол.*, 106. Грынблат 1976, 1, 374. **Адна галавешка і ў печы не гарыць, а дзве і ў полі не гаснуць.** *В.Таранка, 1965, Скід. 13.10.6.* Грынблат 1976, 1, 374.

Аканом садомію робіць, курыцу ў масле жарыць. *Дуб.*, 2. Грынблат 1976, 1, 310.

Аўдзей бардзеі паміж людзей. *Сержсп.*, 67. Грынблат 1976, 1, 369.

Аўдзей усё меж людзей. *Нос.*, I. *Вар.:* *Сержсп.*, 68. Грынблат 1976, 1, 368.

Былі такія рокі, што паны браліся за бокі. *Fed.*, 216. Грынблат 1976, 1, 320.

Быў калісь дваранін, да чорт імя перамяніў. *Нос.*, 10; *Сержсп.*, 97, *Вар.:* *Дуб.*, 27. Грынблат 1976, 1, 320.

Быў пан мудры, драў межы і кудры, прыйшла і яго нядоля – пакінуў гатовае поле. *Рапан.*, 21. Грынблат 1976, 1, 320.

Вайтоўства не папоўства. *Сержсп.*, 25. Грынблат 1976, 1, 310.

Войт, пан – не бог, а ўвяліцца – жыць не дась. *Добр.*, *Смол.*, 53. Грынблат 1976, 1, 313.

Вот табе і паншчына: кашок зламаўся, панскае везучы, а на свае грошы купі. *Дуб.*, 9. Грынблат 1976, 1, 314.

Вясковая сабака, а дваровая служака – усё роўна. *Ляцкій, 6.* Грынблат 1976, 1, 310.

Галасі не галасі, а панава аддасі. *Д.Ваўчок, 1966, Лід. 13.10.26.* Грынблат 1976, 1, 316.

Гора вучыць, а пан мучыць. *М.Жылінскі, 1965, Свісл. 13.10.6. Вар.:* *Ахрым.*, 16. Грынблат 1976, 1, 313.

Гэта табе не падданьства – і я такі самы пан, яшчэ нават лепшы. *Ляцкій, 8.* Грынблат 1976, 1, 319.

Дваровая службака, што вясковая сабака. *Ляцкій, 9.* Грынблат 1976, 1, 310.

Дзе прыганятых многа, там работы мала. *Fed., 255.* Грынблат 1976, 1, 310.

Дзесяць аднаго спамогуць, а адзін дзесяцёх не спаможа, а сам сябе згубіць. *Fed., 6.* Грынблат 1976, 1, 371.

Добра паны гандлявалі, слугі на сабакі мянялі. *Fed., 216.* Грынблат 1976, 1, 320.

Есць па-мужыцку, чхае па-панску. *І.Суконкін, 1960. Церах. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 311.

За панам пойдзеш – панскім слугой будзеш. *А.Ліс, 1963, Кар. 8.1.84.* Грынблат 1976, 1, 309.

Знаемся ў дому, знаймася і ў людзях. *Нос., Слов., 215.* Грынблат 1976, 1, 369.

І грошы бярэ і шкуру дзярэ. *Fed., 117.* Грынблат 1976, 1, 316.

І з звярмі звыкаюцца жыць, не толькі з людзьмі. *Дуб., 25.* Грынблат 1976, 1, 373.

Ідзі з людзьмі, то не згубішся. *Янк., 85.* Грынблат 1976, 1, 368.

Ідзі за ахмістрыню з вялікім трыбухом. *Fed., 3.* Грынблат 1976, 1, 310.

Кала грамады аднаму пажывіцца можна. *Fed., 114.* Грынблат 1976, 1, 371.

Калі пан жонку залудзе, то й мужык біты будзе. *Ляцкій, 17.* Грынблат 1976, 1, 314.

Калі пан паставіць кія, то і таго слухаць трэба. *Fed., 27.* Грынблат 1976, 1, 312.

Калі пан смяецца – мужык плача. *Н.Рында, 1967, Зельв. 13.10.23.* Грынблат 1976, 1, 302; **Калі пан пяець, то мужыка трасца трасець.** *Ляцкій, 17.* Грынблат 1976, 1, 302.

Каўнер шырокі, а голыя пяты. *Tyszk., 425; Нос., 240; Dубow., 12. Вар.: Шпил., 182; Сах.* Грынблат 1976, 1, 312.

Конь да каня, маладзец да малайца. *Ром., Зап., III, 222.* Грынблат 1976, 1, 369.

Людзі баяцца не цівуна, а яго бізуна. *Fed., 61.* Грынблат 1976, 1, 310.
Баяцца не цівуна, а яго бізуна. *Дуб., 5; Нос., 8; Сах.; Г.Румоўская, 1964, Пліс. 13.10.40.* Грынблат 1976, 1, 310.

Людзі без людзей быць не могуць. *Fed., 69.* Грынблат 1976, 1, 368.
Без людзей не быць. *Fed., 61.* Грынблат 1976, 1, 368. **Людзі людзям патрэбныя.** *Fed., 63.* Грынблат 1976, 1, 368.

Людская пахва́ла, што марская хваля. *С.Клачко, 1966, . Б.-Каш. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 370.

Мінуліся тыя рокі, калі паны браліся ў бокі. *А.Махнач, 1952, Уздз. 13.10.15.* Грынблат 1976, 1, 320.

Моцны статак чарадою, а людзі грамадою. *Сержп., 39.* Грынблат 1976, 1, 368.

Мужык з калком на вуліцы, а шляхціц у карчме. *Дразд.* Грынблат 1976, 1, 311.

Наўчаць людзі, як засцегаці грудзі. *Гільт., 291, Пруж. п.* Грынблат 1976, 1, 369.

Не будзь ні войтам, ні сватам – не будзеш чалавекам праклятым. *“Наш край”, 1927, № 1; Янк., 69; Д.Заліцэвіч, 1963, Радун. 13.10.6а.* Грынблат 1976, 1, 310.

Не відаўся крупеннікаў, дарам, што шляхта, усю крупеню пераелі. *Нос., Слов., 254.* Грынблат 1976, 1, 312.

Не войтава дачка, да дарэчы гаворыць. *Нос., Слов., 141.* Грынблат 1976, 1, 310.

Не спяшы, мужык, к пану, калі не хочаш быць драны. *Ляцкіі, 28.* Грынблат 1976, 1, 317.

Не я скачу, няволя, – застаўляюць панове. *Нос., 110.* Грынблат 1976, 1, 313.

Ні пан, ні хам, а так сабе, чорт ведае што. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 311.

Ніхто не знае, толька дзед ды баба й цэлая грамада. *Ляцкіі, 29.* Грынблат 1976, 1, 370.

Няхай той тужыць, хто панам служыць. *Сержп., 132.* Грынблат 1976, 1, 316.

Пажыві для людзей – пажывуць і для цябе. *Ахрым., 46.* Грынблат 1976, 1, 372.

Паздароў, божа, паноў, што ў нас няма ні коней, ні кароў; цяпер нам добра пагуляць, бо нечага заганяць. *Сержп., 130. Вар.: Дуб., 51.* Грынблат 1976, 1, 314.

Палавіна шляхціц, палавіна мужык. *Fed., 299.* Грынблат 1976, 1, 311.

Паміраць сабірайся, а хлеб пану сей. *М.Расюкевіч, 1965, Навагр. 13.10.2.* Грынблат 1976, 1, 315.

Пан – бабская мука. *Ляцкіі, 33; Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 314.

Пан вяліць – будзеш і ногаць галіць. *Сержп., 132.* Грынблат 1976, 1, 312.

Пан іх паяднаў: аднаму і другому ў шкуру даў. *Дуб., 48.* Грынблат 1976, 1, 316.

Пан наш, а мы панскія. *Tyszk., 414; Шейн, II, 480.* Грынблат 1976, 1, 312.

Пан рукой матне, а мужыку скуру трахне. *Ляцкіі, 33.* Грынблат 1976, 1, 316.

Пан як пан, да паняты, хоць уцякай з хаты. *Нос., 125; Дуб., 51; Сержп., 131; Янк., 30.* Грынблат 1976, 1, 309. **Паны як папы, а паняты, як шчаняты, яшчэ горшыя.** *Ляцкіі, 33.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так дакучна ад паноў, як ад панят (падпанкаў).** *Tyszk., 414; Fed., 208.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так дакучны паны, як падпанкі.** *Fed., 209.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так трудно́ ад саміх паноў, як ад панят.** *Крэмнеў; Нос., 104.* Грынблат 1976, 1, 309. **Паны як паны, да падпанкі жыць не даюць.** *Pietk., 383.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так паны, як падпанкі.** *Ром., Бел., I, 304; Дразд.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так тыя паны, як паняняты.** *Ром., Бел., I, 304.* Грынблат 1976, 1, 309. **Горшыя падпанкі, як паны.** *Fed., 209.* Грынблат 1976, 1, 309. **Не так брады́, як брадзяняты, не так паны, як паняты.** *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 309. **Лепш у вялікага пана за клямку дзяржаца, як з малым панком за сталом сядзець.** *Pietk., 333.* Грынблат 1976, 1, 309.

Панскія ванчосы надзелалі нам на спінах начосы. *Нос., Слов., 43.*
Грынблат 1976, 1, 314.

Панскія залёты – бабам сухота. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 314.

Панства іх з канпелькамі перабудзем. *Tyszk., 429; Нос., 124; Дуб., 51.* Грынблат 1976, 1, 319.

Паны балююць, а мужыкі гаруюць. *Ахрым., 10.* Грынблат 1976, 1, 302; **Паны балююць, а наш брат бядуець.** *Нос, 125; Г.Румоўская, 1964, Пліс. 13.10.40.* Грынблат 1976, 1, 302; **Пан балюе, а наш брат знай будзе ды бядуе.** *Янк., 61.* Грынблат 1976, 1, 302; **Пан танцуе, а мужык гаруе.** *Л.Корсак, 1961, Асін. 13.9.11.* Грынблат 1976, 1, 302.

Поп грабіць слаўцом, а пан бізуном. *Г.Прытычанка, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 316.

Праз людзі выходзяць на людзі. *Fed., 63.* Грынблат 1976, 1, 369.

Прамеж людзей і ён чалавек. *Дуб., 45.* Грынблат 1976, 1, 369.

Прасіў пан на талаку, а не пойдзеш – за лоб павалаку. *Нос., 140.*
Вар.: Дуб., 46. Грынблат 1976, 1, 314.

Рада з людзьмі ніколі не шкодзіць. *Ляцкий, 37.* Грынблат 1976, 1, 369.

Радуйся, мужык, што аканом у госці едзе. *Ляцкий, 37.* Грынблат 1976, 1, 310.

Сам сабе пан, сам сабе служка. *Г.Барташэвіч, 1961, Ваўк. 8.1.77.*
Грынблат 1976, 1, 310.

Свет вялік, а ў свеце людзі. *Нос., 147.* Грынблат 1976, 1, 368.

Сем сёл, адзін вол, а дзесяць прыганятых. *Pietk., 342.* Грынблат 1976, 1, 310.

Скачы, уража, як пан кажа. *Mien., 395; Нос., 149; Дуб., 56; Dубow., 17; Ляцкий, 41; Fed., 321; Pietk., 333.* Грынблат 1976, 1, 312.

Спагадай свет трымаецца. *Сем.* Грынблат 1976, 1, 371.

Сурдучковы пан. *Дуб., 57.* Грынблат 1976, 1, 312.

Сядзіць на двох столках. *Дуб., Нар., 1.* Грынблат 1976, 1, 339.

Тады перастануць гараваць, як не будзе каму панаваць. *Янк., 63.*
Грынблат 1976, 1, 319.

Там добра рада, дзе шчыра парада. *Fed.*, 256. Грынблат 1976, 1, 369.

Таргаваць лягчэй у краме, чым касіць у пана. *Ляцкіі, 45.* Грынблат 1976, 1, 315.

У бяспаншчыне ўсякі сабе пан. *Нос.*, 19. Грынблат 1976, 1, 320.

У галаве панскія мыслі йдуць, а за каўнерам вошы ядуць. *Ляцкіі, 47.* Грынблат 1976, 1, 312.

У грамадзе і рай і мука. *Fed.*, 114. Грынблат 1976, 1, 368.

У лесе людзі дзічаюць, а ў людзях людняюць. *Fed.*, 64. Грынблат 1976, 1, 369.

У міру, як на бальшом піру: хто скачыць, а хто плачыць. *Нос.*, 20. Грынблат 1976, 1, 373.

У палкі два канцы – адзін канец па нам, а другі па панам. *ДіСБ, 38.* Грынблат 1976, 1, 318.

У пана жыць пагана. *Янк.*, 69; *Ахрым.*, 17; *І.Старасценка, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 313.

У свінуху жыць, да па-панску кашляць. *Добр.*, *Смол.*, 75. *Вар.: Рапан.*, 156. Грынблат 1976, 1, 311.

У свінушніку жыве, ды хоча кашляць па-панску. *Pietk.*, 346. Грынблат 1976, 1, 311.

У шляхты і лычка рамень. *Нос.*, 170. Грынблат 1976, 1, 312.

Удар аб стол – нажычкі адгукнуцца. *Дуб.*, *Нар.*, 1. Грынблат 1976, 1, 372.

Усё наша, толькі мы не свае. *Ляцкіі, 51.* Грынблат 1976, 1, 312.

Уцякаў ад пана, папаў да войта. *Ляцкіі, 52; Ахрым.*, 57. Грынблат 1976, 1, 310.

Франт наш шляхціц: адну штаніну ў халяву ўлажыў, другую выпусціў да й любуеца. *Ляцкіі, 52.* Грынблат 1976, 1, 311.

Хоць ззаду, абы ў тую стаду. *Сцяшк.*, 613, *Маст.* Грынблат 1976, 1, 369.

Хоч не хоч, а мусіш ехаць, калі пан вяліць. *Сержп.*, 29. Грынблат 1976, 1, 312.

Хочаш не хочаш, а пану гадзі. *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 312.

Хочаш, не хочаш, а зарагочаш. *В.Іваноўская, 1962, Светл. 8.1.74.* Грынблат 1976, 1, 312.

Хто з паноў пан, таго дзеці паняты. *Dubow., 7.* Грынблат 1976, 1, 309.

Хто не хоча дабравольне, мусіць паняволі. *Fed., 71.* Грынблат 1976, 1, 313.

Цар – указом, а пан – бізуном. *Ахрым., 17.* Грынблат 1976, 1, 316.

Ці ад пана, ці цівуна, а ўсё баліць ад бізуна. *Ляцкі, 56.* Грынблат 1976, 1, 311.

Чаго няволя не зробіць. *Fed., 202.* Грынблат 1976, 1, 312.

Чаго прымус не зробіць. *Fed., 250.* Грынблат 1976, 1, 312.

Чорт душу вымае, а пан шкуру здымае. *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 316. **Чорт душу выме, а пан шкуру здыме.** *Fed., 67; Шейн, II, 483, Слон. п.; Сах.* Грынблат 1976, 1, 316. **Пан скуру здзірае, а поп душу вымае.** *Г.Шымко, 1967, Навагр. 13.10.21; У.Хомка, 1965, Гродз. 13.10.4.* Грынблат 1976, 1, 316.

Шляхціц ты Кабылінскі: адна нага ў чобаце, а другая ў лапці. *Нос., 187.* Грынблат 1976, 1, 311. **О, не зачapaiце, ён шляхціц, бо адна нага ў боце, а другая ў лапці.** *Fed., 195.* Грынблат 1976, 1, 311. **Пан абуты, а след босы.** *С.Цярохін, 1975, Віц. вобл.* Грынблат 1976, 1, 311. **Ногі дзярэць, а боты на кійку нясець.** *Шпил., Нар., 128.* Грынблат 1976, 1, 311.

Шляхціц, а вяроўкай рэжа хлеб. *Л.Корсак, 1961, Асін. 13.9.11.* Грынблат 1976, 1, 311.

Шляхціч ашмянскі. *Dubow., 18; Дуб., 4.* Грынблат 1976, 1, 311. **Шляхціц ашмянскі: адна калоша ў халяве, другая апушчана.** *Fed., 11.* Грынблат 1976, 1, 311. **Ходзіш, як ашмянскі шляхціц: адну калошу выпусціўшы, другую абуўшы.** *Дуб., 69.* Грынблат 1976, 1, 311.

Што блюдзём, то людзём. *Нос., 187; Л.Царанкоў, 1960, Крыч. 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 368.

Што міру, тое й бабінаму сыну. *Tyszk., 427; Нос., 189; Сержп., 39, 58; Добр., Смол., 119; Fed., 108; Pietk., 330; А.Фядосік, 1961, Капатк. 8.1.73.* Грынблат 1976, 1, 372. **Што ўсяму міру, то і бабінаму сыну.** *Л.Царанкоў, 1960, Крыч. 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 373.

Што пан кажа, слуга мусіць. *Хрэстам., 217.* Грынблат 1976, 1, 312.

Што пан скажа, тое слуга робіць. *Tyszk., 384.* Грынблат 1976, 1, 312.

Што то я – войтава свіння. *Fed., 334.* Грынблат 1976, 1, 310.

Я не я – войтава свіння. *Fed., 334.* Грынблат 1976, 1, 310.

Як гукнеш, так і адгукнуць. *Dubow., 184.* Грынблат 1976, 1, 372.

Як людзі, так і мы. *Сержп., 39; Fed., 62.* Грынблат 1976, 1, 372.

Як мір – так і брацця. *Добр., Смол., 119.* Грынблат 1976, 1, 368.

Як ні бяжы, а бізун аканома здагоніць. *Янк., 67.* Грынблат 1976, 1, 310.

Як трывога, то і бягуць адзін да аднога. *Янк., Дыял., III, 171, Глуск.* Грынблат 1976, 1, 369.

Власть, управление

Великого болота кулик (укр.). (*Н. н., Вол.*).— *Біл.: Гр., 1, 344.* (Украин. посл.1,1989,219). – **Вялікага балота кулік** (бел.). *Міен., 396; Ляцкый, 13; Pietk., 375.* Грынблат 1976, 1, 344. ~ **Гэта кулік вялікага балота** (бел.). *Tyszk., 425; Шейн, II, 475.* Грынблат 1976, 1, 344.

Не подмажешь – не поедешь (рус.). Раз. 1957, 188; Жук. 1966, 291–292; Ан. 1988, 222; Пермяков 1988, 156; Помор. Мерк. 1997, 83; Кубан. ППЗК 2000, 53; Пск. СПП 2001, 137; Сок., 85. Котова 2010, 116. — **Не підмажеш – не поїдеш** (укр.). (*Лл.,332; ІМФЕ, 1–6, 611, 212*) (Украин. посл.1.1989,242); **Не помажеш — не поїдеш** (укр.). (*Закр., 188; Ном., 143; Висл., 308; Фр., II, 2, 570; ІМФЕ, 1-5, 499, 47*) (Украин. посл.1.1989, 242).— **Не падмажаш – не паедзеш (не паедзе, не пад’едзеш, падліжашся(жаш), падыдзеш, не палучыш, не патрапіш)** (бел.). *Нос., 101; Бяльк., 305, Краснап.* Грынблат 1976, 1, 347. Котова 2010, 116, ТП 5, 170. ~ **Без подмазки не много уедешь** (рус.). Лексикон 1731, 553; Geug 1981, 174. ~ **Не мастивши — не поїдеш** (укр.). (*Фр., II, 2, 380; Прип., 197*) (Украин. посл.1.1989,242). ~ **Не мазаўшы, не паедзеш** (бел.). *Fed., 181.* Грынблат 1976, 1, 347. Котова 2010, 116; **Не падмасліўшы, не паедзеш** (бел.). *Дуб., 42.* Грынблат 1976, 1, 347. ~ ~ **Треба підмазати, жеб не рипів** (укр.). (*Ном.,143*) (Украин.

посл.1.1989,242); **Хто маже, той і їде** (укр.). (*Закр.*, 218; *Укр. пр.*, 1936, 75; 1955, 17; *ИФЕ*, 1-5, 499, 47) (Украин. посл.1.1989,242); **Хто помаже, той поїде** (укр.). (*Зак. пр.*, 121) (Украин. посл.1.1989,242); **Хто мастить, той їздить** (укр.). (*Югас*, 58) (Украин. посл.1.1989,242); **Хто смарує, той добре їде і не гальмує** (укр.). (*ИФЕ*, 29-3, 125, 31) (Украин. посл.1.1989,242); **Хто не підмаже, той скрипить** (укр.). (*ИФЕ*, 14-3, 211, 32) (Украин. посл.1.1989,242); **Хто маже, той і їде** (укр.). (*Укр. пр.*, 1955, 17; *Укр. пр.*, 1963, 137; *Н. ск.*, 1971, 72).- *Рос*: *Снег.*, I, 1, *ПО*; *Жуков*, 291; *біл.*: *Нос*, 101; *Гр.*, I, 347. (Украин. посл.1.1989,242). Котова 2010, 116. ~ ~ **Хто мажа, той едзе** (бел.). *Ляцкій*, 55; *Pietk.*, 329. Грынблат 1976, 1, 346; **Хто шмарує, той і едзе** (бел.). *Dubow.*, 7; *Fed.*, 300. Грынблат 1976, 1, 346. Котова 2010, 116; **Калі мажаш, то й едзеш** (бел.). *Дуб.*, *Нар.*, 2. Грынблат 1976, 1, 346; **Як памажаш, так і паедзеш** (бел.). *Шейн*, II, 483, *Ізум. п.* Грынблат 1976, 1, 347; **Як пашмаруеш, так і паедзеш** (бел.). *Fed.*, 323. Грынблат 1976, 1, 347. ~ ~ ~ **Непамазаня калёсы скрыпяць** (бел.). *Ром.*, *Зап.*, III, 225. Грынблат 1976, 1, 347; **Нямазаня калёсы заўсёды пішчаць** (бел.). *А.Махнач*, 1952, *Уздз.* 13.10.15. Грынблат 1976, 1, 347; **Нямазаня калёсы далёка чутны** (бел.). *Г.Юрчанка*, 1975, *Мсцісл.* Грынблат 1976, 1, 347; **Без падмазкі блін не адстанець** (бел.) *Сах.* Грынблат 1976, 1, 347; **Як падма'сціць ды падма'сліць, дык і дадуць** (бел.). *Сержп.*, 125. Грынблат 1976, 1, 347; **Без мастила нема діла** (бел.). Котова 2010, 116. **Палажы на руку, пайдзець дзела ў руку** (бел.). *Нос.*, 132. Грынблат 1976, 1, 346.

Не ходи к воеводе (в суд) с одним носом, ходи [к нему] с приносом (рус.). Сн. 1848, 295; ДП 1, 133; Ил. 1915, 92. – **Не йди в суд з одним носом, а йди з приносом** (укр.). (*Висл.*, 155; *Укр.пр.*, 1936, 79) (Украин. посл. 3. 250); ... **а йди з підносом.** (*Укр. пр.*, 1955, 16). (Украин. посл. 3. 250). ~ **Ніхто не хоче з носом, а з приносом** (укр.). (*Перем.*, 1854, 102).—Біл.: *Гр.*, I, 346. (Украин. посл. 2, 236). ~ **Ніхто не любіць з носам, а з прыносам** (бел.). *Нос.*, 114. Грынблат 1976, 1, 346; **Не любяць з носам, а з прыносам** (бел.). *Сцяшк.*, 601, *Слон.* Грынблат 1976, 1, 346; **Нікога не любяць з носам, да з прыносам** (бел.). *Fed.*, 205. Грынблат 1976, 1, 346. ~ ~ **Хто ідзе з прыносам, а хто і так, з доўгім носам** (бел.). 1961, *Кап.* 13.9.5. Грынблат 1976, 1, 346; **Не садзі носа, дзе не даў гроша** (бел.). *Fed.*, 205. Грынблат 1976, 1, 346. ~ ~ ~ **Насухо на суд не йдуть** (укр.). (*Прип.*, 325; *Зак. пр.*, 20). (Украин. посл. 3. 250). ~ ~ ~ **К яму не едзь з голымі рукамі** (бел.). *Ром.*, *Бел.*, I, 299; *Ляцкій*, 18. Грынблат 1976, 1.

Новая метла по-новому метёт (рус.). *Пск. (Печ.)* СПП 2001, 134; *Сок.*, 90; *Акмол.* Асенова 2010, 10; Котова 2010, 93. – **Нова мітла по-новому мете**

(укр.). (*Н. н., Вол.*) (Украин. посл.1,1989,142); Котова 2010, 93. – **Новая мятла і па-новаму мяце** (бел.). *Г.Яцэвіч, 1965, Маст. 13.10.5.* Грынблат 1976, 1, 343. ~ **Новая метла чисто (чище) метёт** (рус.). Сим., 187; Кург. 1793, 134; Сн. 1831, 1, 120, 129; ДП 2, 7; Соб. 1956, 65; Раз. 1957, 197; Соб. 1961, 78; Жук. 1966, 310–311; БинГр. 1975, 77; Пермяков 1988, 156; Ан. 1988, 236; *Твер.* ТПП 1993, 57; *Пск., Ленингр.* Соловьева 2001, 42; Котова 2010, 93; **Новая метла чище пашет** (рус.). *Пск. (Палк.) СПП 2001, 134.* ~ **Нова мітла (Нов віник) чисто замітає** (укр.). Котова 2010, 93; **Всяка мітла по-своєму мете** (укр.). (*Н. н., Київц.*) (Украин. посл.1,1989,142); **Кожна мітла мете по-своєму** (укр.). (*ИМФЕ, 14-3, 282, 32*) (Украин. посл.1,1989,142); **Нова мітла гарно заміта** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 285*) (Украин. посл.1,1989,142); **Кожна нова мітла добре мете** (укр.). (*Н. ск., 1964, 72*) (Украин. посл.1,1989,142); **Нова мітла чисто мете** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 291*) (Украин. посл.1,1989,142). ~ **Новы венік лепш (чыста) мяце (новые законы, па-новаму мяце, па-свойму мяце, псуе падлогу, хаты не мяце)** (бел.). Котова 2010, 93; ТП 5, 186; **Новая мятла па-свойму мяце** (бел.). *А.Махнач, 1952, Уздз.* Грынблат 1976, 1, 343. **Новая мятла чыста мяце** (бел.). *Pietk., 330.* Грынблат 1976, 1, 343; **Новы венік чыста мяце** (бел.). *Ляцкіі, 29.* Грынблат 1976, 1, 343. ~ ~ **Новая метла чисто метёт, а обломається – под лавкой наваляється** (рус.). Ан. 1988, 236; **Новая метла чище метёт, но только старая знает, где грязь в доме** (рус.). *Твер.* ТПП 1993, 57. ~ ~ **Нова мітла добре замітає, бо за собою нічого не лишає** (укр.). (*Прип., 203*) (Украин. посл.1,1989,142). **Нова мітла чисто мете, а обламається — під лавкою валяється** (укр.). (*ИМФЕ, 14-3, 211, 99.*— *Біл.:Нос, 21; Гр., I, 217.*— *Див. також віник.*) (Украин. посл.1,1989,142). ~ ~ **Новае сітца на калку' (на круку) навісіцца, а старое і пад лаўкай наваляецца** (бел.). *Ром., Бел., I, 305; Ляцкіі, 29. Вар.: I.Суконкін, 1960, Церах. 13.3.29; Л.Царанкоў, 1960, Рэч. 13.9.2; С.Маісеенка, 1965, Жлоб. 13.3.25.* Грынблат 1976, 1, 216; **Старае сітца прымараецца і па падлавіччу валяецца** (бел.). *Добр., Смол., 66.* Грынблат 1976, 1, 216. ~ ~ ~ **Новы гаспадар – і новы парадак** (бел.). *Г.Яцэвіч, 1965, Маст. 13.10.5.* Грынблат 1976, 1, 343; **Новы поп – новыя парадкі** (бел.). 1959, *Круп. 8.1.42.* Грынблат 1976, 1, 331; **Новы поп – новае маленне** (бел.). *А.Хутко, 1966, Зельв. 13.10.26.* Грынблат 1976, 1, 331; **Што новы поп, то новая пропаведзь** (бел.). *В.Ківель, 1967, Нясв. 13.10.21.* Грынблат 1976, 1, 331; **Што поп, то новыя й пацеры** (бел.). *Ляцкіі, 60.* Грынблат 1976, 1, 331.

Рука руку моет (рус.). Сим., 136; Лексикон 1731, 288; Geyr 1981, 122; СлРЯ XI–XVII вв. 9, 335; СлРЯ XVIII в. 13, 101; ДП 2, 114; Мих. 2, 203; Тан. 1986, 132; Пермяков 1988, 157; Мокиенко 1990, 120 Маслов 1993, 97; БМС

1998, 499; БТС, 566; Сок., 187, 318; *Помор.* Мерк. 1997, 83. < Взаимно покрывать друг друга в нечестных, неблаговидных делах. СлРЯ XVIII в. 13, 101; Котова 2010, 132. – **Рука руку миє** (укр.). (*Зін.*, 243; *Вік живи*, 12; *Зак. пр.*, 122) (Украин. посл. 2, 262); Котова 2010, 132. – **Рука руку мыець** (бел.). *Нос.*, 145; *Dubow.*, 17; *Сержп.*, 138. Грынблат 1976, 1, 346. ~ **Рука руку знає** (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 138) (Украин. посл. 2, 262). ~ **Рука руку выцірае** (грэе, пацірае, ўмывае) (бел.). ТП 5, 217. ~ ~ **Рука руку моет, а обе белы живут** (рус.). Ан. 1988, 274; **Рука руку моет, а обе живут белы** (рус.). *Пск.* СР 2, 230; СПП 2001, 139; **Рука руку моет, а обе лицо** (рус.). Сок., 187, 318; **Рука руку моет, а обе хотят белы быть** (рус.). Тан. 1986, 132; **Рука руку моет [и (хотя) обе белы бывают (живут)]** (рус.). ДП 1, 100, 235; ДП 1957, 24; Д 1, 152; Соб. 1956, 145; Жук. 1966, 378–379; Пермьяков 1988, 157; Котова 2010, 132; **Рука руку моет и обе чисты бывают** (рус.). Сок., 187; **Рука руку моет, ино будут обе чисты** (рус.). (1607). *Пск.* Фенне, 479; СПП 2001, 139; *Пск.* ПОС 13, 286; **Рука руку моет, обе (обоя) белы (белыми) бывают (бувають)** (рус.). *Волгогр. (Добринки)* Маслов 1993, 143; СДГВО 5, 93; **Рука руку моет – обе хотят белы (белы хотят) быть** (рус.). Сим., 136; Петр. галер. нач. XVIII в., 34; Тат. нач. XVIII в., 61; Богд. 1741, 108; Кург. 1793, 136; Сн. 1848, 356; Соб. 1961, 324; Тан. 1986, 132; **Рука руку моет – обе чисты бывают** (рус.). *Акмол.* Асенова 2010, 13; **Рука руку моет – обе чистыми хотят быть** (рус.). Сок., 318; **Рука руку моет, чтобы белой быть** (рус.). Тан. 1986, 132; **Рука руку моет, [а] вор вора (плут плута) кроет (покроет, покрывает)** (рус.). ДП 1, 123, 127; Д 3, 130; Д 4, 110; Ил. 1915, 280; Соб. 1956, 145; Раз. 1957, 182; Ан. 1988, 273; ФСРЛЯ 2, 201; *Твер.* ТПП 1993, 54. < Один покрывает другого в каких-л. неблаговидных делах, преступлениях. ФСРЛЯ 1997, 2, 201. В пословице отражён значимый «аспект» воровства – круговая порука. Попова 2007, 421; **Рука руку моет, а две руки – лицо** (рус.). Раз. 1957, 182; Ан. 1988, 273; **Рука руку моет, а друг друга восхваляет** (рус.). Сок., 187; **Рука руку моет, а плут плута кроет** (рус.). Сок., 187, 318; **Рука руку моет, да обе грязные** (рус.). Сок., 318; **Рука руку моет, друг другу сноравливают (сноравливает)** (рус.). Д 4, 247; СРНГ 39, 125. < **Сноравливать** – потворствовать, потакать кому-л.; **Рука руку моет и без мыла чисты** (рус.). Сок., 187; **Рука руку моет, паут паута кроет** (рус.). *Вят.* ОСВГ 7, 213; **Рука руку моет, плут плута кроет** (рус.). *Ленингр.* Бах. 1982, 453. Ср. **Рука руку моет, а одна всё белее живёт** (рус.). Тан. 1986, 132. ~ ~ **Рука руку миє, аби обі були білі** (укр.). (*Закр.*, 202; *Висл.*, 330; *Фр.*, III, 1, 49) (Украин. посл. 2, 262); ... **щоб білі були** (укр.). (*Ном.*, 43; *Укр. пр.*, 1955, 19; 1963, 138); Котова 2010; 132 ... **аби обидві білі були** (укр.). (*Чуб.*, 275) (Украин. посл. 2, 262); **Рука руку миє, аби обидві чисті були** (укр.).

(ИМФЕ, 14-3, 211, 32) (Украин. посл. 2, 262); ... **обидві чисті бувають** (укр.). (ИМФЕ, 14-3, 211, 156) (Украин. посл. 2, 262); **Рука руку миє, а лице обидві** (укр.). (Прип., 201) (Украин. посл. 2, 262); **Рука руку миє, нога ногу підпирає** (укр.). (Укр. пр., 1963, 160) (Украин. посл. 2, 262); ... **нога ногу копає** (укр.). (ИМФЕ, 29-3, 113, 98).—Рос: Снег., 356; Даль, 135; біл.: Гр., 1, 346 — Див. нога. (Украин. посл. 2, 262). ~ ~ **Рука руку мое, каб абедзве белыя** (бел.). Котова 2010, 132; **Рука руку моець, каб белы былі** (бел.). Млен., 395. Грынблат 1976, 1, 346; **Рука руку мое, каб абедзве белыя былі** (бел.). А.Фядосік, 1962, Капатк. 8.1.76. Грынблат 1976, 1, 346; **Рука руку мое, нага нагу падпірає** (бел.). Янк. М., 39. Грынблат 1976, 1, 346; **Нага ногу падпірає, рука руку абмыває** (бел.). Fed., 195. Грынблат 1976, 1, 346; Котова 2010, 132; **Рука руку моець, чорт чорта крыець** (бел.). Г. Юрчанка, 1975, Мсцісл. Грынблат 1976, 1, 346.

Рыба с головы гниёт (рус.). Ан. 1988, 274. — **Рыба з галавы гніє** (бел.). ТП 5, 217. ~ **Рыба тухнет (портится, гниёт) с головы** (рус.). Прибайк. ФСРГП 2006, 155; Астрах. Баташѐва, Копылова 2008, 83. < О плохом руководстве чем-л.; о плохом руководителе: утверждение того, что развращающее влияние идет от начальства, от руководителя. Котова 2010, 133. ~ **Від голови риба гниє** (укр.). (Н. н., Ки-ївц.) (Украин. посл.1,1989,230); **Риба смердить від голови** (укр.). (Шиш.-Іл., 64; Ном., 117; Укр. пр., 1955, 286; Н. ск., 1976, 18) (Украин. посл.1,1989,230); **Від голови риба смердить** (укр.). (Закр., 148; Фр., I, 2, 384; Укр. пр., 1936, 147; Зак. пр., 115) (Украин. посл.1,1989,230); **Від голови рибу чути** (укр.). (Фр., III, 1, 11; Прип., 72) (Украин. посл.1,1989,230); **Риба все смердить від голови** (укр.). (ИМФЕ, 29-3, 129, 31) (Украин. посл.1,1989,230); **Риба від голови починає смердіти** (укр.). (Вік живи, 34) (Украин. посл.1,1989,230). ~ **Рыба з галавы гніць пачынае (марнуецца, псуецца, тухне)** (бел.). ТП 5, 218; **Риба псується з голови** (укр.). Котова 2010, 133; **Риба псується з голови** (бел.). Котова 2010, 133; **Рыба пачынае смярдзец з галавы** (бел.). Fed., 346. Грынблат 1976, 1, 341. ~ ~ **Рыба від голови смердить, а дурний від нестачі розуму** (укр.). (Н. н., Сумц.).—Рос: Снег., 358; Даль, 445; Жуков, 381; біл.: Рапан., 32; Гр., 1, 341. — Див. голова. (Украин. посл.1,1989,230); **Від голови риба смердить, а вода від вогню кипить** (укр.). (ИМФЕ, 29-3, 131, 31) (Украин. посл.1,1989,230). ~ ~ **Рыбіна першы з галавы ваніць, а пасля з хваста** (бел.). Сап., 262. Грынблат 1976, 1, 341.

Чин чина почитай (рус.). Д 4, 605; Спир. 1985, 182; Тан. 1986, 163. ~ ~ **Чин чина почитай, а меньшей садись на край** (рус.). ДП, 2, 153; Д 1, 193; Д 2, 184; Д 4, 605. ~ ~ **Чин чина почитай, а менший сідай на край** (укр.). (Укр. пр., 1963, 133). (Украин. посл. 3. 244). ~ ~ ~ **Не чин чина почитай, а**

ум ума почитай (рус.). Рыбн. 1961, 68. ~ ~ ~ **Не чын чалавека падвышае, але чалавек чын** (бел.). *Fed.*, 70. Грынблат 1976, 1, 340; **Не чын уважаюць, а чалавека па яго праўдзе** (бел.). *Нос.*, 109. Грынблат 1976, 1, 340.

**

Против начальства идти что против ветра ссать (рус.). *Вульг.* Тан. 1986, 128. ~ ~ **З начальствам сварыцца, што супраць ветру ваду ліць, – заўсёды абальешся** (бел.). *Д.Шаўчэнка, 1957, Маз. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 340. ~ ~ ~ **Трудна проці ветру дыхаць** (бел.). *Tyszk.*, 414; *Шпил.*, 190; *Dubow.*, 190. *Вар.:* *Нос.*, 164. Грынблат 1976, 1, 341; **Проціў ветру не спышашся** (бел.). *Нос.*, 141. Грынблат 1976, 1, 341; **Супраць буры не падышаш** (бел.). *В.Скідан, 1970. Швянчонскі р-н ЛітССР, 8.2.32.* Грынблат 1976, 1, 341. # (укр.).

Свято место пусто не бывает (рус.). Ан. 1988, 281; *Пск.* СПП 2001, 134; *Сок.*, 266; *Твер.* ТПП 1993, 53; *Ленингр.* Соловьева 2001, 8; Котова 2010, 93. – **Свята месца пуста не бывае** (бел.). *Л.Царанкоў, 1961, Мінск 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 343; Котова 2010, 93. ~ **Святое место пусто не будет** (рус.). Д 2, 370; *Мих.* 2, 234. < Об отставке чиновника. Д 2, 370; **Свято место не будет пусто** (рус.). *Тат. нач. XVIII в.*, 62; *Богд.* 1741, 110; *Сн.* 1848, 364; ДП 2, 165; *СР* 2, 230; *Соб.* 1956, 120; *Жук.* 1966, 405; *Спир.* 1985, 106, 107, 200; Тан. 1986, 135; СПП 2001, 134; **Свято место не живёт пусто** (рус.). *Помор.* Мерк. 1979, 46; *Помор.* Мерк. 1997, 28. < **Жить – бывать, иметься.** ~ **Свят-місце пустим не буває** (укр.). Котова 2010, 93. ~ **Святое месца не будзець пуста (пустым не бывае)** (бел.). *Нос.*, 148. Грынблат 1976, 1, 343; ТП 5, 227. ~ ~ **Апанавалі чэрці святое месца** (бел.). *Нос.*, 120. Грынблат 1976, 1, 343. ~ ~ ~ **Не было б тое, было б што другое** (бел.). Котова 2010, 93; # (укр.).

* РУССКИЕ

Без бумажки ты букашка, а с бумажкой – человек. Прост. Шутл.-ирон. *Химик* 2004, 62; *Сок.*, 103. < О необходимости всегда иметь при себе «бумажки» – справки, документы на все случаи жизни, ибо отсутствие даже малозначительного документа делает невозможным исполнение каких-л. планов. Сентенция о всесии бюрократии.

Больше власти – больше напасти. *Ил.* 1915, 90; *Кн.* 1930, 11; Тан. 1986, 24.

Бумажки клочок в суд волочёт (в тюрьму волочёт). ДП 1, 128.

В большом месте сидеть – много ума иметь. Ан. 1988, 34.

Велят не велят, а вилять не велят. Ан. 1988, 43.

Взятки не берём, а благодарности (благодарность) принимаем. Д 1, 92; Сок., 84.

Воеводою быть – без мёду не жить. РС нач. XVIII в., 81; Барс. 1770, 20; ДП 1, 193; Д 1, 231; Д 2, 313; Рыбн. 1961, 149; Спир. 1985, 88; Ан. 1988, 47; ПС, 312; *Пск.* СПП 2001, 126; ПОС 18, 87. **Кто у власти, тот и ест сласти.** Рыбн. 1961, 150; Ан. 1988, 154.

Всякая власть от Бога. ДП 1, 192; Д 1, 213; Тан. 1986, 34.

Добрая власть свободе не противна. Сн. 1848, 93; Тан. 1986, 49.

Куда баран, туда и весь табун. Дон. Словарь Шолохова 2005, 180. **Куда один баран, туда и всё стадо.** ДП 1, 136; Д 1, 47; Рыбн. 1961, 121; Спир. 1985, 15.

На то и бараны, чтобы их стричь. Сок., 240.

Народу служить – не ворон ловить. Ан. 1988, 203.

Не вели казнить, вели миловать. Спир. 1985, 89.

От Божьей власти не уйдёшь. ДП 1, 25; Д 4, 526; Тан. 1986, 115.

Перед начальством один за всех отвечает. Д 2, 717.

Помимо первого начальника не ходи просить. Д 4, 272.

При храбром начальнике и трус храбреет. Д 4, 564.

Промеж слепых кривой первый вождь. Д 4, 228; Мих. 1, 159.

Сверх власти не пойдёшь. Новосиб. СРНГ 36, 246. < Сверх – против, не в согласии с кем-, чем-л.

Строгая власть всем ненавистна. Сн. 1848, 386; Тан. 1986, 144.

Судейские ворота без серебра не отворяются. Богд. 1741, 112.

У волокитчика один ответ: приходи завтра, когда меня нет. Соб. 1956, 146; Раз. 1957, 187.

Чей верх, того и воля. Д 1, 183.

Чем возить, [так] лучше погонять. ДП 1, 193; Д 1, 227; Тан. 1986, 162.

*** УКРАИНСКИЕ**

Найлуччий чин не бути нічим. (*Укр. пр., 1963, 338*). (Украин. посл. 3. 244).

Невеликий чин прапорщик, а офіцером смердить. (*Укр. пр., 1963, 111*). (Украин. посл. 3. 244).

Титулів повні шкатули, пихи повні міхи, а вбутими ногами босі сліди роблять. (*Укр. пр., 1963, 118; Н. ск., 1971, 38*); **Титули повні шкатули, а торби плечі вгнули.** (*Висл., 341; Фр., III, 1, 208*); **Титули носить, а хліба просить.** (*Прип., 330*). (Украин. посл. 3. 244).

Хоч чин ледачий, та комір стоячий (*Укр. пр., 1955, 179; 1963, 121*). (Украин. посл. 3. 244).

*** БЕЛОРУССКИЕ**

Большаму каню – большы хамут. *Нос., 8; Дуб., 5.* Грынблат 1976, 1, 340. **Вялікаму каню – вялікі хамут.** *А.Махнач, 1952, Уздз. 13.10.15.* Грынблат 1976, 1, 340.

Варона малая, а горла вялікае. *М.Гайлік, 1966, Свісл. 13.10.26.* Грынблат 1976, 1, 340.

Вышы лба глаза не лезуць. *Аним., 262.* Грынблат 1976, 1, 345.

Вялікага сабакі вялікі брэх. *Штил., 176.* Грынблат 1976, 1, 340.

Гаварыў бы каток, да язык караток. *Штил., 177; Нос., 25; Fed., 150; Pietk., 320; Сах.* Грынблат 1976, 1, 341.

Каждаму чорту не ўгодзіш. *Fed., 68.* Грынблат 1976, 1, 341.

Калі паставілі кія, то й таго трэба слухаць. *Fed., 292.* Грынблат 1976, 1, 340.

Клец паставяць – і то́га бойся. *Добр., Смол., 119.* Грынблат 1976, 1, 340.

Крук крука за чуб не бярэць. *Штил., 183.* Грынблат 1976, 1, 344.

Ку́ку ў ру́ку (бел.). *Шпил.*, 183. Грынблат 1976, 1, 346. **Усюды трэба куку ў руку** (бел.). *Fed.*, 156. Грынблат 1976, 1, 346. **Курачка сакочыць, яечка хочыць** (бел.). *Нос.*, 71. Грынблат 1976, 1, 346.

Лепей паклانیца галаве, як нагам. *Fed.*, 100. Грынблат 1976, 1, 345.

Малы жук, а вялік гук. *Сержп.*, 56; *Дуб.*, 34. Грынблат 1976, 1, 344.

Масла міравому, сала станавому, а конь за труды – паехаць хоць куды. *Ляцкій*, 20. Грынблат 1976, 1, 339.

Над пешым арлом і сарока з калом. *Нос.*, 84. Грынблат 1976, 1, 345.

Падмазваць – і сябе замазваць. *Янк.*, 34. Грынблат 1976, 1, 347.

Скарб багацей нас. *Дуб.*, 55. Грынблат 1976, 1, 345.

Старшы і ў пекле ёсць. *Ляцкій*, 42. Грынблат 1976, 1, 340.

Хавай свае мёды для пана ваяводы. *Fed.*, 157. Грынблат 1976, 1, 339.

Яго званіца вышэй – з яе далей відаць. *Л.Царанкоў, 1960, Брэсц. 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 344.

Як бог у Адэсе, на цёплым месце. *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 343.

Представители власти

Артель атаманом крепка (рус.). Барс. 1770, 4; СлРЯ XVIII в. 10, 252; Сн. 1848, 5; ДП 1, 193; Ил. 1915, 252; Раз. 1957, 63; Рыбн. 1961, 54; 47; Д 1, 24. – **Артіль отаманом крiпка.** (*Висл.*, 155) (укр.); **Артіль отаманом мiцна** (укр.). (*Висл.*, 155);— Рос: *Даль*, 247; біл.: *Гр.*, /, 376. (Украин. посл. 3. 276). ~ **Отаманом громада крiпка.** (*Укр. пр.*, 1963, 158) (укр.). ~ **Арцель атаманам красна** (бел.). *Нос.*, 3. Грынблат 1976, 1, 376.

Барская ласка до порога (рус.). Д 1, 49; Тан. 1986, 16. – **Панська ласка до порога** (укр.) (*Закр.*, 194; *Висл.*, 317; *Чуб.*, 278; *Фр.*, II, 2, 331). – **Панска ласка да парога** (бел.). *Вас.*, 23; *Нос.*, 125; *Дуб.*, 51; *Fed.*, 218; *Pietk.*, 383. Грынблат 1976, 1, 305. ~ **У пана ласка до порога** (*Укр. пр.*, 1955, 11). (Украин. посл. 3. 235). ~ **Ласка панска толька да парога** (бел.). *Tyszk.*, 414; *Шпил.*, 117; *Dubow.*, 183. Грынблат 1976, 1, 305; **Панская ласка на парог**

(бел.). *Сержп.*, 130. Грынблат 1976, 1, 305. ~ ~ **Панська ласка від вікна до порога** (укр.). (*Фр.*, II, 2, 501); **Панська ласка до порога, а поріг переступив, то вже й ласку утратив** (укр.). (*Укр. пр.*, 1936, 62; 1963, 109). ~ ~ **Панська ласка влітку гріє, а на зиму кожуха треба старатися** (укр.). (*Зін.*, 242; *Ном.*, 26; *Укр. пр.*, 1936, 62; *ІМФЕ*, 29-3, 138, 17); **Панська ласка літом гріє** (укр.). (*Прип.*, 179); **Панська ласка літом гріє, а зиму костеніє** (укр.). (*ІМФЕ*, 29-3, 139,14) (Україн. посл. 3. 235); **Панська ласка до часу, а лихо вічне** (укр.). (*ІМФЕ*, 8-К2, 19, 10, *Яворн.*). (Україн. посл. 3. 236). ~ ~ ~ **Панская ласка толькі на языку** (бел.). *Янк.*, 62. Грынблат 1976, 1, 305.

Барская хворь – мужицкое здоровье (рус.). Д 4, 546; Раз. 1957, 27; Тан. 1986, 16; Ан. 1988, 16. – **Панска хвароба, а мужыцка здароўе** (бел.). *Шейн*, II, 480, *Барыс. п.* Грынблат 1976, 1, 307; **Панская хвароба – беднага здароўе** (бел.). *Fed.*, 218. *Var.: Пар.*, 127. Грынблат 1976, 1, 307; **Панская хвароба – нашае здароўе** (бел.). *Pietk.*, 383. *Var.: Сержп.*, 131. Грынблат 1976, 1, 307.

Близько до царя, близько до смерті (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 32; *Н. ск.*, 1971, U). (Україн. посл. 3. 244). – **Бліз цара – бліз смерці** (бел.). *Ром.*, *Зап.*, I, 214. Грынблат 1976, 1, 296. ~ ~ **Близ царя, близ смерти, близ царя, близ чести** (рус.). ДП, 243; Жук. 1966, 44. ~ ~ **Бліжы к цару – бліжы к смерці, бліжы к пану – бліжы к кію** (бел.). *Добр.*, *Смол.*, 62. Грынблат 1976, 1, 300.

Бог любить праведника, а пан ябедника (укр.). (*Зін.*, 213); ... а судья — **ябедника** (укр.). (*Перем.*, 1854, 105).— Рос: *Даль*, 173; біл.: *Гр.*, I, 354. (Україн. посл. 3. 225). – **Бог любіць праведніка, а гаспадзін любіць ябедніка** (бел.). *Ром.*, *Зап*, I, 215. Грынблат 1976, 1, 354. ~ **Бог любит праведника, а Господь любит ябедника** (рус.). *Пск.* СР 1, 215; СПП 2001, 125; **Бог любит праведника, а судья – ябедника** (рус.). Сн. 1848, 17; ДП 1, 132, 142; Д 4, 356, 671; Ил. 1915, 95; *Устар.* Раз. 1957, 156; **Бог любит праведника, а чёрт ябедника** (рус.). П 1, 29, 132, 142; Д 4, 356, 671; Сок., 177; **Бог любит праведника, царь любит ябедника**(рус.).Ил. 1915, 93; Тан. 1986, 22.

Волк волка не грызет (рус.). Сок., 312. ~ **Волк волка не ест** (рус.). Паус нач. XVIII в., 42; Соб. 1956, 25; **Волк волка не съест** (рус.). Ан. 1988, 47. ~ **Воўк воўка нідзе яшчэ не з’еў** (бел.). *В.Санько*, 1969, *Слуцк*. Грынблат 1976, 1, 344.

Господских дел не переделаешь (рус.). Д 3, 50. – **Господской работы не переделаешь (не переработаеть)** (рус.). ДП 2, 11, 20; Д 1, 49; Д 3, 50, 79;

Раз. 1957, 43; Тан. 1986, 43; **Господской работы никогда не переработаешь**(рус.). ДП 2, 20; Ан. 1988, 68; **Господской (Барской) работы не переделаешь**(рус.). Раз. 1957, 43. – **Панської роботи не переробиш** (укр.). (Ном., 28; Укр. пр., 1955, 56; 1963, 85). — Біл.: *Рапан.*, 29. (Украин. посл. 3. 236). – **Панскай работы не пераробіш (перадзелаеш)** (бел.). *Fed.*, 218; *С.Заянчкоўская, 1956, Церах. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 315.

Дере коза лозу, а хлоп козу, а хлопа пан, а пана юриста, а юристу чортів триста (укр.). (Фр., НІ, 2, 460).— Див. 1, коза. (Украин. посл. 3. 227). – **Каза лазу дзярэ, казу дзярэ пастух, пастуха дзярэ пан, а пана дзярэ юрист, а юриста чартоў трыста** (бел.). *Fed.*, 141. Грынблат 1976, 1, 339. ~ **Дерёт коза лозу, а волк – козу, а мужик – волка, а поп – мужика, а попа – приказный, а приказного – чёрт!** (рус.) Д 2, 131; Ил. 1915, 97; Раз. 1957, 212.

Начальство не свой брат (рус.). ДП 1, 177. ~ ~ **Начальство не свой брат: много говорить не станешь** (рус.). ДП 1, 177; Д 1, 124. ~ ~ ~ **З кумом не сватайся, з паном не братайся** (укр.). (Мал., 194; Укр. пр., 1963, 107). (Украин. посл. 3. 228); **З панами і свинями не знайся** (укр.). (Ном., 26; Укр. пр., 1963, 106; *ІМФЕ, 29-3, 138, 17*). (Украин. посл. 3. 228); **З палицею приязні не води і з панами не братайся** (укр.). (Укр. пр., 1963, 107). (Украин. посл. 3. 228); **З панами гачі (штани) не міряй** (укр.). (*Зак. пр., 11*). (Украин. посл. 3. 228).

Панське кохання — гірке горювання (укр.). (Ном., 26; *Прип.*, 241; Укр. пр., 1955, 115; 1963, 628).— Біл.: *Рапан.*, 29. (Украин. посл. 3. 236). ~ **Не дай бог панскай злосці, а яшчэ горай не дай бог панскай ласкі** (бел.). *М.Грынблат, 1968, Мінск.* Грынблат 1976, 1, 304. ~ ~ **Минуй нас пуще всех печалей господский гнев и барская любовь.**

Панських груш не руш: як погниють, самі віддадуть. (укр.). (Укр. пр., 1936, 258; 1955, 14; 1963, 101); 238. ~ **Панскіх груш не руш: як пагниюць, самі ападуць, табе аддадуць** (бел.). *Сержсп.*, 130. Грынблат 1976, 1, 306; **Панскіх груш не руш: як пагниюць, паны самі аддадуць** (бел.). *Янк.*, 62. Грынблат 1976, 1, 306. ~ ~ **Бабиных груш не рушь: свои тряси да бабе носи** (рус.). *Южн. СРНГ 35, 289.* < **Рушать** – трогать что-л., прикасаться к чему-л.; **Не рушь бабьих груш: сам натряси (потряси) да бабе поднеси** (рус.). ДП 2, 102; Д 1, 401.

Подальше от царей – голова будет целей (рус.). КМСК. ~ ~ ~ **Бійся пана і врядника** (укр.). (ІМФЕ, 29-3, 125, 31). (Украин. посл. 3. 225); **Пани мужикові чужі люди** (укр.). (Укр. пр., 1955, 10). (Украин. посл. 3. 234). ~ ~ ~

З панамі знацца – бяды набрацца (бел.). *Сержп.*, 131. Грынблат 1976, 1, 304.

Царь далеко, а Бог високо (рус.). Богд. 1741, 116; ДП, 26; Д 1, 414. – **Цар далеко, а бог високо** (укр.). (*Шии.-Л.*, 80).— Див. пан. (Украин. посл. 3. 245). ~ **До Бога високо, до царя далеко** (рус.). Котова 2010, 22. ~ **Бог високо, а цар далеко** (укр.). (*Льк.*, 7; *Ном.*, 155; *Висл.*, 233) (Украин. посл. 3. 296); **До бога високо, а до царя далеко** (укр.). (*ВИС*, 6; *Закр.*, 158) (Украин. посл. 3. 296), Котова 2010, 22; **До неба високо, до царя далеко** (укр.). (*Чуб.*, 260; *Укр. пр.*, 1963, 212; *Н. ск.*, 1971,68).— Рос: *Снег.*, 100; *Даль*, 836; *Рибн.*, 174; *Жуков*, 130; біл.:*Рапан.*, 22; *Нос*, 7. (Украин. посл. 3. 296; **До бога високо, до суду далеко** (укр.). (*Фр.*, I, 176) (Украин. посл. 3. 296). ~ **Пан далеко, а Бог високо** (укр.). Котова 2010, 22. **Бог висока, пан далёка** (бел.). *Czczot*, 107; *Tyszk.*, 414; *Мальч.*, № 40; *Dybow.*, 6; *Fed.*, 34; *Pietk.*, 312. Грынблат 1976, 1, 299; **Бог висока, цар далёка** (бел.). *Fed.*, 34; *Pietk.*, 312. *Var.*: *Ляцкій*, 56. Грынблат 1976, 1, 296; **Бог висока, кроль далёка** (бел.). *Fed.*, 34; *Pietk.*, 312. Грынблат 1976, 1, 296; **Да бога висока, да цара далёка** (бел.). *Ляцкій*, 9. *Var.*: *Fed.*, 47. Грынблат 1976, 1, 296; **Да неба висока, да цара далека** (бел.). Котова 2010, 22; ТП 5, 60. ~ ~ **Бог високо, цар далеко, а ті панки, що хотять, те й роблять** (укр.). (Укр. пр., 1963, 110).— Див. бог. (Украин. посл. 3. 225) (*Ном.*, 27; *Укр. пр.*, 1963, 212) (Украин. посл. 3. 296) (*Ном.*, 22; *Укр. пр.*, 1955, 384; 1963, 110) (Украин. посл. 3. 296); Котова 2010, 22; **До бога високо, до царя далеко, а пани як хотять, так вертять** (укр.). (*Прип.*, 240) (Украин. посл. 3. 296). **Бог високо, а цар далеко, а пани вертять, як хотять** (укр.). (7л., 72) (Украин. посл. 3. 296). ~ ~ ~ **Пакуль да бога, то чорт душу выме; пакуль да цара, то пан і скуру здыме** (бел.). *Ром.*, *Мат.*, 84. Грынблат 1976, 1, 296;

**

Без царя земля – вдова (рус.). ДП 1, 190; Д 1, 173; Тан. 1986, 19. ~ ~ **Без царя народ сирота** (рус.). Д 4, 570. ~ ~ **Без царя нема й псаря** (укр.). (*Укр. пр.*, 1961, 386; 1963, 133). (Украин. посл. 3. 244). ~ ~ ~ **Грозно, страшно, а без царя нельзя** (рус.). ДП 1, 190; Тан. 1986, 44. # (бел.).

Где царь, тут (там) и страх (и гроза) (рус.). ДП 1, 191; Д 4, 570. ~ ~ **Де цар, там і орда** (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 132). (Украин. посл. 3. 244). ~ ~ **Где царь, тут и правда** (рус.). ДП 1, 191. # (бел.).

З панами знатись — біди набратись (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 304.* (Украин. посл. 3. 228). – **З панамі знацца – бяды набрацца** (бел.). *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 304. ~ ~ ~ **З панами не будь за пан-брат** (укр.). (*Ном., 26; Чуб., 278*) (Украин. посл. 3. 229). **З паном не братайся** (укр.). (*Зін., 266; Ном., 26; Укр. пр., 1963, 106*) (Украин. посл. 3. 229). **З паном не братайся, а здалека тримайся** (укр.). (*ІМФЕ, 29-3, 122, 150*). (Украин. посл. 3. 229). # рус

ї цариця ворона, коли спаде корона (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 297.* – **І царыца варона, калі спадзе карона** (бел.). *Янукоў, 1852, Глуск.* (*Архіў АН ССРСР, ф. 216, воп. 1, спр. 771*). Грынблат 1976, 1, 297. # (рус.). –

Каков царь, таков и народ (рус.). ДП 1, 193; Д 4, 542. – **Який цар, такий і люд** (укр.). (*Рад. Ант.*) (Украин. посл. 3. 245). ~ **Який цар, така й орда** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 133*) (Украин. посл. 3. 245); **Який цар, такий і псар** (укр.). (*Скр., 226*). (Украин. посл. 3. 245). Ср. **Який народ, така і влада** (укр.). (*ІМФЕ, 14-3, 211; 32*) (Украин. посл. 3. 278); **Який народ, такі й порядки** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 202*) (Украин. посл. 3. 278). # (бел.).

Коли в пана що гниє, тобі віддає (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Гр., 1, 306.* (Украин. посл. 3. 236). – **Калі ў пана што гніе, табе аддае** (бел.). *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 306. # (рус.).

Маленький начальник хуже лихоманки (рус.). Кубан. – ППЗК 2000, 54. ~ **Маленький чиновник хуже лихорадки** (рус.). Рыбн. 1961, 150; Ан. 1988, 173. ~ ~ ~ **Від малого пана великий страх** (укр.). (*Зак. пр., 10*). (Украин. посл. 3. 226). # (бел.).

Не взлетай высоко – не будешь падать низко (рус.). Раз. 1957, 93; Ан. 1988, 209. ~ ~ ~ **Высока лятаеш, ды дзе ты сядзеш** (бел.)? *Сержп., 136.* Грынблат 1976, 1, 341; **Высока лятаеш – нізка ўпадзеш** (бел.). *І.Сагаравы, 1950, Браг. 8.1.35; Л.Царанкоў, 1960, Рэч. 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 341; **Высока паляціш, дык нізка сядзеш** (бел.). *Ахрым., 24.* Грынблат 1976, 1, 341; **Высока ўзляцеў, каб нізка не сеў** (бел.). *Сержп., 31.* Грынблат 1976, 1, 341; **Высока падляцеў, да нізка сеў** (бел.). *Fed., 209.* Грынблат 1976, 1, 341; **Высока стаў – нізка сядзеш** (бел.). *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 341; **Хто высокая лятае, той нізка сядзе** (бел.). *Fed., 160.* Грынблат 1976, 1, 341; **Хто высокая заглядае, той нізка сядзе** (бел.). *Fed., 347.* Грынблат 1976, 1, 341; **Хто высокая сядзе, той мацней ўпа'дзе** (бел.). *Г.Цітовіч, 1963, Кар.* Грынблат 1976, 1, 341; **Зваліўшыся з высакосці, часам паламаеш свае косці** (бел.). *Нос., 48; Дуб., 21.* Грынблат 1976, 1, 341; **Зваліўся з высакосці – паламаў косці** (бел.). *Fed., 361.* Грынблат 1976, 1,

342; **Вышай паднімешся – мацней паб'ешся, як скінешся** (бел.). *Мін.-Мал.*, 1970, 159, *Пух*. Грынблат 1976, 1, 342. # (укр.).

Панська ласка — не коляска, не сядеш і не поїдеш (укр.). (*Н. н., Вол.*).— Біл.: *Ляцький*, 33; *Гр.*, 1, 305. (Украин. посл. 3. 236). – **Панская ласка не каляска – не сядзеш і не паедзеш** (бел.). *Добр., Смол.*, 75. Грынблат 1976, 1, 305. # (рус.).

Панська ласка на бистрім коні їде (укр.). (*Висл.*, 317; *Фр.*, II, 2, 336). – **Панська ласка на бистрім коні їдить**. (*Чуб.*, 278; *Фр.*, II, 2, 501; *Укр. пр.*, 1955, 11; 1963, 109). – **Панская ласка на быстрым кані едзе** (бел.). *Ляцкий*, 33. Грынблат 1976, 1, 305. Ср. **Панская ласка надохлым кані едзе** (бел.). *Янк.*, 62. *Вар.*: *Пар.*, 139. Грынблат 1976, 1, 305. ~ **Панська ласка їде на бистрім коні** (укр.). (*ИМФЕ*, 29-3, 113, 31). ~ ~ **Панська ласка, як гуцульська любаска, їдить на бистрім коні** (укр.). (*ИМФЕ*, 29-3, 115, 12). ~ ~ **Ласкаю панскаю далёка не заедзеш** (бел.). *Fed.*, 217. Грынблат 1976, 1, 304. # (рус.).

Панські очі завидющі, а руки загребущі (укр.). (*Укр. пр.*, 1936, 59; 1963, 108). (Украин. посл. 3. 236). ~ **У пана вочы завідущыя, рукі заграбушчыя** (бел.). *М.Пяткевіч*, 1965, *Ашм.* 13.10.3. Грынблат 1976, 1, 298. # (рус.).

Панські руки чужу працю люблять (укр.). (*ИМФЕ*, 29-3, 123, 31). (Украин. посл. 3. 236). 190. ~ **Белыя ручкі чужую працю любяць** (бел.). *М.Пяткевіч*, 1965, *Ашм.* 13.10.3; *П.Мушчук*, 1965, *Ваўк.* 13.10.5. Грынблат 1976, 1, 302. ~ ~ **Белыя рукі чужой працай живуць** (бел.). *Рапан.*, 21. Грынблат 1976, 1, 302; **Белыя рукі любяць чужыя мукі** (бел.). *Рапан.*, 21. Грынблат 1976, 1, 302; **Белыя рукі працы баяцца** (бел.). *Ахрым.*, 13. Грынблат 1976, 1, 302. # (рус.).

Піп, цар і кат — то рідні браття (укр.). (*ИМФЕ*, 29-3, 122, 48) (Украин. посл. 3. 244) (Украин. посл. 3. 244). – **Піп, цар та кат — рідні брати** (укр.). (*Укр. пр.*, 1936, 84; 1963, 223; — Біл.: *Рапан.*, 72; *Гр.*, 1, 297. (Украин. посл. 3. 244). ~ **Поп, цар і кат – адзін аднаму родны брат** (бел.). *А.Бельская*, 1967, *Раг.* 13.10.19. Грынблат 1976, 1, 297. ~ ~ **Пан і поп з аднаго пекла чэрці** (бел.). *Г.Прытычанка*, 1960, *Карм.* 13.3.29. Грынблат 1976, 1, 298; **Пан і поп – аднаго поля ягады** (бел.). *А.Фядосік*, 1959, *Капатк.* 8.1.44. Грынблат 1976, 1, 298. ~ ~ ~ **Пан скуру здзірае, а поп душу вымае** (бел.). *Г.Шымко*, 1967, *Навагр.* 13.10.21; *У.Хомка*, 1965, *Гродз.* 13.10.4. Грынблат 1976, 1, 316; **Поп грабіць слаўцом, а пан бізуном** (бел.). *Г.Прытычанка*, 1960, *Карм.* 13.3.29. Грынблат 1976, 1, 316. # (рус.)

Сволоч — царю поміч (укр.). (*Н. н., Вол.*) (Украин. посл. 3. 245). – **Сволач – цару помач** (бел.). *Янк., 70.* Грынблат 1976, 1, 296. ~ ~ **Хоч і сволоч, та цареві в поміч, а ти пан, та баран** (укр.). (*Ном., 69.*) (Украин. посл. 3. 245). # (рус.)

Хвали сіно в стогу, а пана в гробу (укр.). (*Укр. пр., 1955, 14.*) 261. – **Хвалі сена ў стагу, а пана ў грабу** (бел.). *С.Заянчкоўская, 1956, Церах. 13.3.29; І.Вайгяніца, 1965, Ёў. 13.9.1; Г.Шымко, 1967, Навагр. 13.10.21.* Грынблат 1976, 1, 307. ~ **Хвали жито в стогу, а пана в гробу** (укр.). (*ІМФЕ, 1-5, 462, 54.*) ~ ~ **Хвали жито в конні, а пана в труні** (укр.). (*Укр. пр., 1963, 110; Н. ск., 1971, 74.*)— Рос: *Жуков, 276;* біл.: *Рапан., 33;* **Хвали коняку після дороги, а пана як витягне ноги** (укр.). (*Н. н., Вол.*)— Біл.: *Гр., 1, 308.* (Украин. посл. 3. 240). ~ ~ **Хвалі каняку пасля дарогі, а пана – як выцягне ногі** (бел.). *Сержп., 131; Д.Шыцік, 1961, Дубр. 13.10.18.* Грынблат 1976, 1, 308; **Каня хвалі пасля дарогі, а пана – як выцягнуць за ногі** (бел.). *А.Ліс, 1961, Ваўк.* Грынблат 1976, 1, 308. ~ ~ ~ **Хвалі хлеб у свірне', а ліхадзея ў труне** (бел.). *Янк., 64.* Грынблат 1976, 1, 307; **Добры быў той пан, што здох** (бел.). *М.Гваздзёў, 1960, Рэч. 8.1.58.* Грынблат 1976, 1, 308. # (рус.)

Царю правда не нужна (рус.). ДП 1, 191. ~ ~ ~ **Пан не любить правди, як пес мила** (укр.). (*Укр. пр., 1955, 64; Зак.пр., 42; Н. ск., 1971, 105.*) (Украин. посл. 3. 235). # (бел.)

Чорт душу вийме, а пан шкіуру зніме (укр.). (*Укр. пр., 1936, 54; 1963, 100; Н. ск., 1971, 38.*) Біл.: *Гр., 1, 317.* (Украин. посл. 3. 240).- **Чорт душу выме, а пан шкіуру здыме** (бел.). *Fed., 67; Шейн, II, 483, Слон. н.; Сах.* Грынблат 1976, 1, 316. ~ **Чорт душу вымае, а пан шкіуру здымае** (бел.). *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 316; **Пан скуру здзірае, а поп душу вымае.** *Г.Шымко, 1967, Навагр. 13.10.21; У.Хомка, 1965, Гродз. 13.10.4.* Грынблат 1976, 1, 316. # (рус.)

Що можна пану, то не можна Ївану (укр.). (*Зак. пр., 18*); – **Што можна пану, то не Івану** (бел.). *Fed., 123.* Грынблат 1976, 1, 304. ~ **Що вільно панові, то не вільно Іванові** (укр.). (*Ном., 22; Висл., 355; Укр. пр., 1936, 64; 1955, 12; 1963, 118*); **Що панові вільно, то хлопові зась** (укр.). (*Прип. 241*). — Біл.: *Гр., 1, 304.* (Украин. посл. 3. 241). # (рус.)

* РУССКИЕ

Будешь впереди – и других за собой веди. Ан. 1988, 28.

Великие чины завистников рожают. СлРЯ XVIII в. 3, 14. < В. К. Третьяковский.

Во всяком чину есть по сукину сыну. Рыбн. 1961, 152;

Грозен царь, да Бог милостлив. Сн. 1848, 78; Тан. 1986, 44.

Добрый начальник болеет о всех, по всем, про (по) всех, для (ради) всех, за всех. Д 1, 112.

Кто попал в чин лисой, будет в чине волком. Раз. 1957, 85.

Начальник – всему печальник. Ил. 1915, 90; Под., Зим. 1956, 69; Раз. 1957, 64; Тан. 1986, 96; Сок., 90.

Не всякий начальник делу печальник. Ан. 1988, 212; Сок., 90.

Не царь гнетёт народ, а временщик. ДП 1, 191; Д 1, 261.

У спесивого чина более законов. Ан. 1988, 309. **У спесивого чины более законов.** Сн. 1848, 423; Тан. 1986, 153.

Хоть лыком шит, да начальник. Сок., 91.

Хоть не велик чинишка, а всё почётишка. Рыбн. 1961, 152.

Царь – второй Бог. Тан. 1986, 160. **Царь от Бога приставлен.** Тан. 1986, 160.

Царь без слуг как без рук. ДП 1, 191.

Царь добр, да слуги злы (рус.). Тан. 1986, 160. **Царь милостив, да милости его проходят сквозь боярское решето (рус.).** Сн. 1848, 444; Ан. 1988, 324.

Царь думает, а народ ведаёт. Сн. 1848, 444; ДП 1, 190; Тан. 1986, 160; Ан. 1988, 324.

Царь земной под царём небесным ходит. Д 4, 570.

Царь повелевает, а Бог на истинный путь направляет. Сн. 1848, 444.

Царь помилует, царь и пожалует. ДП 1, 190.

Царь правду любит. Тан. 1986, 160.

Царю правда – лучший слуга. Сн. 1848, 445; ДП 1, 190; Д 3, 379.

Царя велика власть, а с ним живёт напасть. Богданович 1785, 2, 11.

* УКРАИНСКИЕ

Багато панів, а греблі нема кому загатити. (ІМФЕ, 29-3, 125, 31). **Все пани та пани — греблі нема кому загатити.** (Укр. пр., 1963, 114; ІМФЕ, 29-3, 138, 15). (Украин. посл. 3. 225).

В церкві і коршмі пана нема (Фр., II, 2, 289). (Украин. посл. 3. 227).

В церкві пан холопові братом, а поза церков гореньким катом (Укр. пр., 1963, 107). (Украин. посл. 3. 227).

В чім пани бракують, в тім убогії смакують. (*Ільк., 17; Закр., 151*); **В тім пани бракують, в чім убогії смакують.** (Ном., 26; Укр. пр., 1963, 99). (Украин. посл. 3. 226).

Ворон ворона не клює, пан у пана шкуру не здере. (*Укр. пр., 1936, 60; 1955, 12; 1963, 114*). (Украин. посл. 3. 226).

Всі пани одним миром мазані. (*Н. ск., 1976, 11*). (Украин. посл. 3. 226).

Вхопив пан за тіло, а чорт за душу. (Фр., II, 2, 492; Укр. пр., 1963, 100). (Украин. посл. 3. 226).

Годи панові рік, а день не вгодиш — пропав навік. (Укр. пр., 1955, 12; Вік живи, 9; Укр. пр., 1963, 109; Н. ск., 1971, 36); **Годи панові, як лихий болячці.** (Укр. пр., 1963, 109). (Украин. посл. 3. 227).

Дай панові покуштувати, то він і гамкне. (Ном., 25; Укр. пр., 1936, 45; 1955, 13; 1963, 102; Н. ск., 1971, 38); **Дав панові пучку, а він і за ручку.** (Гатцук, 332). (Украин. посл. 3. 227).

Два пани, а одні штани. (ІМФЕ, 1-5, 462, 137); **Два пани, а одні штани: котрий раньше встав, той ся і вбрав.** (Ном., 25; Прип., 239; Укр. пр., 1961, 212; 1963, 120; ІМФЕ, 29-3, 138, 16); **Два пани на одні штани.** (ІМФЕ, 1-5, 462, 164). (Украин. посл. 3. 227).

Де нічого нема, там і цісар не возьме. (*Фр., III, 2, 498*). (Украин. посл. 3. 244).

Де ся пан з паном б'є, там хлоп своє волосся дає. (Висл., 247); **Де ся пан з паном б'є, там хлоп шкуру дає** (Прип., 239). (Украин. посл. 3. 227).

До царя йти — голову нести. (*Н. ск., 1971, 44*).— Рос: *Даль, 244*. (Украин. посл. 3. 244)

З великого панства багато грому, а малий дощ. (*Фр., II, 2, 502*).
(Україн. посл. 3. 228)

З начальства і чорти плодяться. (*ІМФЕ, 1-5, 461, 54J*). (Україн. посл. 3. 243).

З пана не буде правдивого отамана. (*Укр. пр., 1963, 109*). (Україн. посл. 3. 229).

З панами добре знаться, та не дай, бог, цілуваться. (*Ном., 26; Укр. пр., 1963, 107*). (Україн. посл. 3. 229). **З панами недобре з одної миски черешні їсти.** (*Югас, 60; Н. ск., 1964, 10*). (Україн. посл. 3. 229). **З панами не міряйся чубами, бо як довгий, то підстрижуть, як короткий, то витягнуть.** (*Ном., 26; Укр. пр., 1963, 106*) (Україн. посл. 3. 229). ... **то натягнуть.** *ІМФЕ, 29-3, 138, 18*). (Україн. посл. 3. 229). **Ніколи з панами не міряйся руками, бо як довгі — відріжуть, а короткі — витягнуть.** (*Укр. пр., 1963, 106*). (Україн. посл. 3. 232).

З панами не сідай їсти, з панами не говори багато. (*Укр. пр., 1963, 106*) (Україн. посл. 3. 229). **Недобре з панами з одного блюда їсти.** (*Зак. пр., 13*). (Україн. посл. 3. 231). **З панами приставай мало, а з дурнями ніколи.** (*Прип., 240*) (Україн. посл. 3. 229). **З панами рідко і з дурнями ніколи не ставай.** (*ІМФЕ, 1-5, 461, 97; Укр. пр., 1963, 107*). (Україн. посл. 3. 229).

З паном дружи, а за пазухою камінь держи. (*Ном., 26; ІМФЕ, 29-3, 138, 20*). (Україн. посл. 3. 229). **З паном не водись, а на всі боки дивись.** (*Укр. пр., 1963, 107*). (Україн. посл. 3. 229). **З панами не дружися, жінці не звіряйся, а чужих дітей не приймай.** (*Ном., 155; Іл., 183*) (Україн. посл. 3. 229). **З паном не братайся, жінці правдине кажи, а чужої дитини за свою не бери.** (*Чуб., 252*) (Україн. посл. 3. 229). **З паном не дружи, жінці правди не кажи, чужих діток не приймай.** (*Шши.-Іл., 70*). (Україн. посл. 3. 229).

З панським свого язика не рівняй, бо як довгий, то притнуть, а як короткий, то витягнуть. (*Ном., 26; Укр. пр., 1936, 63*) (Україн. посл. 3. 229). ... **коли довгий, то прикоротять, коли короткий, то витягнуть.** (*Укр. пр., 1963, 106*). (Україн. посл. 3. 229).

З хама не буде пана. (*Сумц.*).— Рос: *Даль, 716*. (Україн. посл. 3. 229).

Заробиш — пан бере, не заробиш — пан дере, нехай, кажу, нас разом і чорт забере. (*Укр. пр., 1936, 54; 1963, 106*). (Україн. посл. 3. 228).

Здається і пан, а штанів нема. (*Ном., 25; Укр. пр., 1963, 120; ІМФЕ, 1-5, 462, 164*). (Україн. посл. 3. 228).

Кинь на собаку палицею, то в начальники попадеш. (*Ком.*, 92; *Л.*, 87).

Коли б на панів тряся, не ходили б бідаки у запасці. (Укр. пр., 1963, 117). (Украин. посл. 3. 230).

Коли б не хлоп, не віл, не було би панів. (Ном., 25; Висл., 276). (Украин. посл. 3. 230).

Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався. (Гатцук, 337; Ном., 25; Укр. пр., 1936, 57; 1955, 13; 1963, 99; Н. ск., 1971, 36). (Украин. посл. 3. 230)

Коли до пана ідеш, то прощайся з домом. (Зак. пр., 12).

Коли пан зове — не йди, краще слину проковтни. (Зак. пр., 32). (Украин. посл. 3. 230).

Лучче з медведем борюкаться, як з паном рахуваться. (Укр. пр., 1963, 106; Н. ск., 1971, 72); **Легше з медведем борюкаться ся, як з паном рахуваться.** (Ном., 26; Прип., 240; ІМФЕ, 1-5, 461, 133); ... **ніж з паном рахуватися.** (Укр. пр., 1955, 10). (Украин. посл. 3. 230).

Мужича правда колюча, а панська на всі боки гнуча (укр.). (Укр. пр., 1936, 121).— Див. правда. (Украин. посл. 3. 184).

На панську мудрість — мужицька хитрість. (*Ном.*, 27; *Н. ск.*, 1971, 73). (Украин. посл. 3. 231).

На панську мудрість мужицька хитрість. (*Укр. пр.*, 1963, 118). (Украин. посл. 3. 231).

Не гнівай пана, втрапиш барана. (*Перети*, 111).— Рос: *Рибн.*, 152. (Украин. посл. 3. 231).

Не лігати вороні в панські хороми (укр.). (*ІМФЕ*, 29-3, 139, 41). (Украин. посл. 3. 231). **Не чекаєм добра від панів, як правди від лиса** (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 108). (Украин. посл. 3. 232).

Недобре мати пана за друга, а ще гірше — за кума. (*Зак. пр.*, 13). (Украин. посл. 3. 231).

Новий цар, новое і право. (*Рад. Ант.*). (Украин. посл. 3. 244).

Пан кладе печать, а мужик дума, відкіль почать. (*Білоц.*, 28; *Укр. пр.*, 1963, 102). (Украин. посл. 3. 235).

Пан мужика вдень обдере, а мужик уночі поросте. (*Укр. пр., 1963, 100*). (Украин. посл. 3. 235).

Пан не плаче, коли бідак перед ним скаче. (*Укр. пр., 1955, 115*). (Украин. посл. 3. 235).

Пан псові, а пес хвостові. (*Н. ск., 1964, 125*); **Пан рад псові, а пес хвостові.** (*Зак. пр., 15*). (Украин. посл. 3. 235).

Пан собакою був — собача йому і смерть. (*Укр. пр., 1955, 16; 1963, 114*). (Украин. посл. 3. 235).

Пан тільки той, що має гроші. (*Перем., 1854, 105*). (Украин. посл. 3. 236).

Пан хоч шапку і здійма, та в шапці правди нема. (*Ном., 26*) (Украин. посл. 3. 237). ... **то в ній правди нема** (укр.). (*ІМФЕ, 29-3, 138, 19*) (Украин. посл. 3. 237). **Пан хоч і шапку зніме, та в шапці правди нема** (укр.). (*Н. ск., 1971, 105*). (Украин. посл. 3. 237).

Пани ласі на чужі гроші. (*Укр. пр., 1963, 111*). (Украин. посл. 3. 234).

Пани правди не скажуть, а розумному рот зав'яжуть. (*Укр. пр., 1936, 58; 1955, 64; Вік живи, 13*). (Украин. посл. 3. 234).

Пани правдою кепкують, а проте у світі панують. (*Гатиук, 345; Ном., 25; Прип., 264; Укр. пр., 1955, 63*) (Украин. посл. 3. 234). **Пани тому і панують, що правдою торгують.** (*Вік живи, 13*). (Украин. посл. 3. 234).

Панська душа, та в грішне тіло влізла. (*Мал., 203; Укр. пр., 1963, 111*). (Украин. посл. 3. 235).

Панська ласка — що вовча дружба. (*Укр. пр., 1936, 62; 1955, 11; 1963, 109; Н. ск., 1971, 37*). (Украин. посл. 3. 236).

Панська обіцянка — дурню радість. (*Шши.-Іл., 57; Ном., 286; Укр. пр., 1936, 62; ІМФЕ, 1-5, 461, 135*). (Украин. посл. 3. 236).

Панська правда всюди однакова: на мужицькому горбі. (*Укр. пр., 1936, 56*). (Украин. посл. 3. 236).

Панська просьба рівно з наказом ходить. (*ІМФЕ, 29-3, 138, 19*). (Украин. посл. 3. 236).

Панська рада гірш, як зрада. (*ІМФЕ, 1-5, 461, 136*). (Украин. посл. 3. 236).

Панська рука далеко сягає, навіть там, де її не видно. (*Укр. пр.*, 1936, 63; 1955, 10; 1963, 105); **Панська рука далеко сягає, що і не збагнеш, коли карає.** (*Прип.*, 241). (Україн. посл. 3. 236).

Панська служба на клинці сидить. (*Укр. пр.*, 1963, 112). (Україн. посл. 3. 236).

Панське слово липке, а мужицьке кріпке. (*ІМФЕ*, 1-5, 379, 1). (Україн. посл. 3. 236).

Панські двері ся легко отпирають, але тяжко запирають. (*Н. ск.*, 1964, 12). (Україн. посл. 3. 236).

Панські шати — наші лати. (*Укр. пр.*, 1955, 8; *Н. ск.*, 1964, 12; *Укр. пр.*, 1963, 115). (Україн. посл. 3. 236).

Панській свободі не радій. (*Укр. пр.*, 1963, 114). (Україн. посл. 3. 236).

Панську істоту не переробиш (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 113).— *Рос:* *Даль*, 714; *Біл.:* *Гр.*, 1, 300. (Україн. посл. 3. 237).

Плугач оре і в праці рветься, а панське черево отак аж дметься. (*Ном.*, 25; *Укр. пр.*, 1963, 115). (Україн. посл. 3. 237).

По городу й начальника знати. (*Укр. пр.*, 1936, 284; 1963, 133). (Україн. посл. 3. 243).

Поки до царя ся дістав, то сім пар постіл пірвав. (*Зак. пр.*, 16). (Україн. посл. 3. 244).

Поки пани будуть, поти бідні скривджені будуть. (*Н. ск.*, 1964, 12). (Україн. посл. 3. 237).

Риба рибою, живе, а царі людьми. (*Укр. пр.*, 1963, 133; *Н. ск.*, 1971, 44).

Руки у царя, що очі у попа. (*Укр. пр.*, 1936, 74; *ІМФЕ*, 29-3, 122, 48). (Україн. посл. 3. 245)

Солодко та смачно тільки царі їдять. (*Ш. п.*, *Вол.*). (Україн. посл. 3. 245)

Тільки стать паном — усе пійде даром. (*Шшш.-Іл.*, 72; *Іл.*, 91); **Трудно стати паном, а то все піде даром.** (*ВНС*, 27; *Закр.*, 211; *Ном.*, 25; *Укр. пр.*, 1963, 104); **Як будеш паном, то всьо будеш мати даром.** (*Павл.*, 86; *Фр.*, III, 2, 504). (Україн. посл. 3. 239).

У голові панство, а сорочку воші з'їли. (*Укр. пр.*, 1963, 121); **Панство в голові, а воші за коміром.** (*Укр. пр.*, 1963, 121). (Україн. посл. 3. 239).

Хто з панами почне орати, той клином буде волочити. (*ІМФЕ*, 14-3, 249, 32); **Хто з паном оре, той клином волочить.** (*Зак.пр.*, 17). (Україн. посл. 3. 240).

Хто не звик правди казати, той завжди ласий панувати. (*Прип.*, 179); **Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.** (*Ном.*, 25). (Україн. посл. 3. 240).

Цар — не вогонь, а ходячи, біля нього опечешся. (*Укр. пр.*, 1963, 132; *Н. ск.*, 1971, 44). (Україн. посл. 3. 245).

Цар — не кат, не всім шкуру зідре. (*ІМФЕ*, 29-3, 122,49). (Україн. посл. 3. 245) **Цар — як кабан, не всім шкуру зідре.** (*ІМФЕ*, 29-3, 122,49). (Україн. посл. 3. 245)

Цар — як кабан, а цариця — як печериця. (*Укр. пр.*, 1955, 3;1963, 133).

Цар і трут на дурняк живуть: інші працюють, а вони мед їдять. (*Укр. пр.*, 1955, 3; *Вік живи*, 9; *Укр. пр.*, 1963, 133). (Україн. посл. 3. 245).

Цар любить карати, чиновники — хабар брати, пани — шкуру драти. (*Укр. пр.*, 1961, 432). (Україн. посл. 3. 245).

Цар на сльози не вважає. (*Укр. пр.*, 1936, 74.).

Цар повелів, а бояри засудили (укр.). (*Укр. пр.*, 1963, 133). (Україн. посл. 3. 245).

Цар у державі, як кіт у коморі: кого піймав, того і з'їв. (*Укр. пр.*, 1955, 4; *Вік живи*, 9; *Укр. пр.*, 1963, 132; *Н. ск.*, 1971, 44). (Україн. посл. 3. 245)

Царі — псарі: жалю не знають, людей за псів вважають. (*Укр.пр.*, 1936, 73; 1955, 3; 1963, 133). (Україн. посл. 3. 245).

Царю смачно, а нам гірко. (*Н. н.*, *Черніг.*). (Україн. посл. 3. 245).

Цісар правду в листах пише, а на ділі чортом дише (укр.). (*ІМФЕ*, 29-3, 122, 48). (Україн. посл. 3. 245).

Цнота і покора не має місця у панського двора. (*Ном.*, 28; *Висл.*, 350; *Фр.*, III, 1, 296; *Укр. пр.*, 1963, 98); **Цнота і покора не мали місця у двора.** (*Рад. Ант.*). (Україн. посл. 3. 240).

Щасливий той чоловік, що ніколи не відкривав панських дверей. (*Зак. пр.*, 19; *ІМФЕ*, 14-3, 249, 32). (Україн. посл. 3. 241).

Як будеш з правдою кохатися, то не будеш і паном зватися. (*Ном.*, 94).— Див. *правда*. (Україн. посл. 3. 241).

Яке твоє царство, така твоя й сила. (*Ном.*, 33). (Україн. посл. 3. 245)

* БЕЛОРУССКИЕ

Ад панскай дапамогі не зможаш цягаць ногі. *Т.Малашэвіч*, 1966, *Вор.* 13.10.28. Грынблат 1976, 1, 306.

Барын – лыч замаран. *Нос.*, 4. Грынблат 1976, 1, 299.

Бач, які пан тараваты: сам ракі паеў, а юшку ўбогім аддаў. *Нос.*, 5. Грынблат 1976, 1, 306.

Бізун да падаткі – панскія парадкі. *І.Януля*, 1965, *Ваўк.* 13.10.3. Грынблат 1976, 1, 345.

Былі б дуракі, а паны знойдуцца. *Н.Рында*, 1967, *Зельв.* 13.10.23. Грынблат 1976, 1, 300.

Быў бы пан, каб не прапаў. *Ляцкій*, 5. Грынблат 1976, 1, 300.

Быў бы паніч, каб не свіны лыч. *Ляцкій*, 5. Грынблат 1976, 1, 299.

Быць так, як памеціў дзяк. *Ром.*, *Зап.*, I, 215. Грынблат 1976, 1, 340.

Быць таму так, як пісцы напісалі. *Ром.*, *Зап.*, I, 215. Грынблат 1976, 1, 340.

Бярозавая каша – пану пагроза. *Янк. М.*, 121. Грынблат 1976, 1, 308.

Важакай быць – трэба з мядзведзем знацца. *Ляцкій*, 5. Грынблат 1976, 1, 376.

Ведае, як круль абедае. *Fed.*, 331. Грынблат 1976, 1, 297.

Вялікі панок, ды малы дварок. *Ляцкій*, 6; *Сержп.*, 130. Грынблат 1976, 1, 300.

Ганарылася свіння, што аб панскі плот пачухалася. *А.Махнач*, 1952, *Уздз.* 13.10.15. Грынблат 1976, 1, 299.

Гаспада спаць, а слугі араць. *Вас.*, 15. Грынблат 1976, 1, 303.

Гаспадарства – панства. *Сержп.*, 131. Грынблат 1976, 1, 298.

Гэта не нашага носа палоса, а, мабыць, пан. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 299.

Дзе далок, там панок. *М.Жылінскі, 1965, Свісл. 13.10.6.* Грынблат 1976, 1, 297.

Дзе панская сучка, там папова сабака не мяшайся. *Міен., 396.* Грынблат 1976, 1, 298.

Дзе стан, там і сіла. *Dybow., 9; Fed., 289.* Грынблат 1976, 1, 339.

Дзіва, што ў караля да жонка хараша. *Czeczot, 108; Tyszk., 432; Аним., 263; Fed., 136.* Грынблат 1976, 1, 297. **Не дзіва, што ў караля жонка хараша.** *Нос., 96.* Грынблат 1976, 1, 297. **Што за дзіва, што ў караля жынка хараша.** *Ляцкі, 60.* Грынблат 1976, 1, 297. **Дзіва, што ў караля жонка пекна.** *Fed., 137.* Грынблат 1976, 1, 297. **Дзіва, што ў караля жонка прыгожая.** *Fed., 324.* Грынблат 1976, 1, 297.

Есці з панамі, але спаць з свіннямі. *Fed., 130.* Грынблат 1976, 1, 304. **Рэдзьку есць з панамі, але спаць з свіннямі.** *Нос., 146; Fed., 261.* Грынблат 1976, 1, 304. **Рэдзьку еш з панамі, а спі з свіннямі.** *Dybow., 17; Fed., 261.* Грынблат 1976, 1, 304.

Жыта спее, а паны пазіраюць угору. *Сержп., 86.* Грынблат 1976, 1, 303.

З камя лык не дзяруць і з пана дзенег не бяруць. *Добр., Смол., 75.* Грынблат 1976, 1, 305.

Засела рожа ў панску кожу. *Янк. М., 140.* Грынблат 1976, 1, 307.

Каб нашыя мазалі пану ў горла пераселі. *Рапан., 24.* Грынблат 1976, 1, 307.

Каб шчо року пан новы, няхай будзе хоць асовы. *Kolb., 472.* Грынблат 1976, 1, 308.

Каго бог мілу'е, таго й цар любу'е. *Ляцкі, 16.* Грынблат 1976, 1, 296.

Камісар не цар. *Сержп., 25.* Грынблат 1976, 1, 339.

Каралю смачна, а нам горка. *Янк., 69.* Грынблат 1976, 1, 297.

Кашля'йце, паночку, вам можна! *Pietk., 374.* Грынблат 1976, 1, 307.

Кланяйся, дурню, бо твой пан. *Нос., 61. Вар.: Сержп., 61.* Грынблат 1976, 1, 298.

Лепшы Шы́мша, як пан Ры́мша. *Fed.*, 302. Грынблат 1976, 1, 306.

Між паноў пан, між мужыкоў мужык. *Fed.*, 217. Грынблат 1976, 1, 300.

Мужык плачыць, да даець, сельскі моршчыцца, да п'ець. *Добр., Смол.*, 119. Грынблат 1976, 1, 339.

На белай гарэ пан гусен арэ. *Ляцкіі*, 22. Грынблат 1976, 1, 300.

На Беларусі пчолы як гусі, а гусі як волы, а паны – як голы, так голы. *Дуб., Нар.*, 1. Грынблат 1976, 1, 300.

На табе пятак, кажы перад панам так. *Нос.*, 89. Грынблат 1976, 1, 304.

Начальніку – і воўчы рот і лісіны хвост. *Янк.*, 69. Грынблат 1976, 1, 340.

Наш пан, а ваш гаспадзін – чорт адзін. *Янк.*, 59. Грынблат 1976, 1, 298.

Наша пані – бяздонная бочка, ніколі яе не наталіш. *Сержп.*, 134. Грынблат 1976, 1, 300.

Не дзіва, што ў пана жонка гладкая. *Сержп.*, 77. Грынблат 1976, 1, 300.

Не каралеўскае (царскае) слова – можна адмяніць. *Нос.*, 99. Грынблат 1976, 1, 296.

Не плаціць багаты, але вінаваты. *Tyszk.*, 434; *Czeczot*, 112; *Куркор*, 236; *Шпил.*, 186; *Нос.*, 101; *Ляцкіі*, 27; *Fed.*, 333; *Pietk.*, 397; *І.Януля*, 1965, *Ваўк.* 13.10.3. Грынблат 1976, 1, 345. **Плаціць не багаты, а вінаваты.** *Дуб.*, 48; *Pietk.*, 386. *Вар.:* *Сержп.*, 126. Грынблат 1976, 1, 346.

Не проста пані, а пані Стоцкая. *Янк.*, 59. Грынблат 1976, 1, 298.

Не такі пан, як слуга. *Ляцкіі*, 28. Грынблат 1976, 1, 310.

Не хваліся розумам перад панам, лепі маўчанкай. *Ляцкіі*, 29. Грынблат 1976, 1, 304.

Ні гневу, ні ласкі, мой пане Плаўскі. *Fed.*, 239. Грынблат 1976, 1, 306.

Нігдачкі пан не быў бы панам, каб не ўмеў махляваць. *Fed.*, 217. Грынблат 1976, 1, 299.

Нікому так не добра, як панам у пекле. *Fed., 217. Вар.: Fed., 192, 217.*
Грынблат 1976, 1, 308.

Няма там парадку, дзе паноў многа. *Mien., 395.* Грынблат 1976, 1, 297.

Нясі пану паклон з хахлом. *Нос., 103.* Грынблат 1976, 1, 298.

Няхай паны не радуюцца, прыдзе і на іх радуніца. *Хрэстам., 139.*
Грынблат 1976, 1, 308.

Пажартуе пан – будзеш мець жупан. *Сержсп., 130.* Грынблат 1976, 1, 306.

Пан ад брэгу да брэгу (бел.). *Fed., 217.* Грынблат 1976, 1, 297.

Пан за пана верне. *Сержсп., 130.* Грынблат 1976, 1, 297.

Пан на пану едзе, панам паганяе (бел.). *Сержсп., 130.* Грынблат 1976, 1, 297.

Пан панам будзець. *Tyszk., 414.* Грынблат 1976, 1, 297.

Пан праклёну не баіцца. *Сержсп., 131.* Грынблат 1976, 1, 306.

Пан рэшты не прымае. *Сержсп., 130.* Грынблат 1976, 1, 298.

Пан саломаю напхан. *Сержсп., 131; Л.Царанкоў, 1960, Рэч. 13.9.2.*
Грынблат 1976, 1, 299.

Пан харошы, да не мае грошы. *Pietk., 383.* Грынблат 1976, 1, 300.

Пан шалёны, як сабака, а ты яму служы, небарака. *Сержсп., 131.*
Грынблат 1976, 1, 303.

Пан што багацее, то дурнее. *Л.Корсак, 1961, Асін. 13.9.11.* Грынблат 1976, 1, 300.

Пан што хоча, тое і робіць (бел.). *Сержсп., 130.* Грынблат 1976, 1, 303.

Пана і ў рагожы ўзнаюць. *Добр., Смол., 75.* Грынблат 1976, 1, 301.

Пана клянучь, а пан таўсцее. *Сержсп., 131. Вар.: Pietk., 383.* Грынблат 1976, 1, 306. **Пана клянні, а пан таўшчае.** *І.Ламека, 1965, Ваўк. 13.10.2.* Грынблат 1976, 1, 306. **Клянні ты пана – пан таўсцее.** *С.Заянчкоўская, 1956. Церах. 13.3.29; В.Брычакоў, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 306. **Пана клянучь, а ў пана бруха расце.** *В.Брычакоў, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 307.

Пана не кляні, а вілами кальні. *Янк., 61; М.Пяткевіч, 1964, Ашм. 13.10.3.* Грынблат 1976, 1, 307.

Паненка без голкі не ўбярэцца, без нажа не разбярэцца. *Fed., 219.* Грынблат 1976, 1, 301.

Паніч – свіны лыч. *Нос., 124; Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 299.

Паноў многа такіх – не перавешаеш і да Масквы (бел.). *Нос., 124.* Грынблат 1976, 1, 309.

Паноў столькі, што хоць імі гаць гаці (бел.). *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 297.

Панска душа ў мужыцкім целе. *Fed., 193.* Грынблат 1976, 1, 303.

Панска слова больш значыць, як мужыцкія грошы. *Fed., 218.* Грынблат 1976, 1,

Панскае вока каня гадуе. *Pietk., 333.* Грынблат 1976, 1, 303. **Панскае вока каня ту'чыць.** *Нос., Слов., 645; Дуб., 49.* Грынблат 1976, 1, 303.

Панская воля – наша доля (бел.). *Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 313.

Панская міласць на бок збілась. *Л.Корсак, 1961, Асін. 13.9.11.* Грынблат 1976, 1, 306.

Панскія дулі пагнуліся ў дугі. *Ляцкый, 33.* Грынблат 1976, 1, 300.

Пану і сабаку ўсё вольна. *Хрэстам., 217.* Грынблат 1976, 1, 298.

Пану не з'есці мужыка, бо тонка кішка. *А.Махнач, 1952, Уздз. 13.10.15.* Грынблат 1976, 1, 307.

Паны гулялі, скакалі, а як прышлося ваяваць, давай за граніцу цякаць. *Fed., 218.* Грынблат 1976, 1, 300.

Паны і чэрці адной шэрці. *М.Шавель, 1960, Івац. 13.9.34.* Грынблат 1976, 1, 298.

Паны не свінні – усё з'ядзяць. *Fed., 218.* Грынблат 1976, 1, 301.

Папалася жучка ў панскую ручку. *М.Бандарэнка, 1966, Маз. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 303.

Папаўся наш жучку ў панскую ручку. *Дубов., 187; Сержп., 22; Fed., 366.* Грынблат 1976, 1, 303.

Папаўся чорны жучку ў белую ручку. *Нос., 133.* Грынблат 1976, 1, 303.

Папрабуй пажартаваць з панам, калі хочаш мець жупана. *Ляцкіі, 34.* Грынблат 1976, 1, 306.

Пасланца не сякуць, не рубаюць. *Fed., 222; Pietk., 384.* Грынблат 1976, 1, 340. **Паланца не сцінаюць, не вешаюць.** *Нос., Слов., 480; Дуб., 52.* Грынблат 1976, 1, 340. **Пасланца не б'юць, не вешаюць.** *1961, Брасл. 13.9.6.* Грынблат 1976, 1, 340.

Пашкадуй пана, а ён табе адплаціць. *Т.Малаішэвіч, 1966, Воран. 13.10.20.* Грынблат 1976, 1, 307.

Поп (ксьєндз) жывець з алта'ра, а пісар з калама'ра. *Нос., 134; Дуб., 48; Fed., 155.* Грынблат 1976, 1, 340.

Поп жыве з алтара', а пісар з п'яра'. *Fed., 241.* Грынблат 1976, 1, 340.

Прадаў каня Ісару, а дзела маю з пісарам. *Л.Лазовік, 1965, Скід. 13.10.4.* Грынблат 1976, 1, 339.

Свіны лыч, а не паніч. *Сержп., 92.* Грынблат 1976, 1, 299.

Сённі пан, а заўтра прапаў. *Fed., 218.* Грынблат 1976, 1, 300.

Сказаў бы я табе, каб не пан. *Ляцкіі, 41.* Грынблат 1976, 1, 304.

Служы пану верна, то ён табе галаву зверне. *Л.Царанкоў, 1960, Рэч. 13.9.2.* Грынблат 1976, 1, 303. **Служы пану верна, а пан нос адверне.** *Л.Корсак, 1961, Асін. 13.9.11.* Грынблат 1976, 1, 303. **Служы пану верна – ён табе спіну адверне.** *І.Ламека, 1965, Ваўк. 13.10.2.* Грынблат 1976, 1, 303. **Пану дзевяць раз услужыў, а раз не ўслужыў – усё і прапала.** *Добр., Смол., 75.* Грынблат 1976, 1, 303.

Смех з панскіх ботаў: адзін згарэў, другі сабака з'еў. *Нос., 152.* Грынблат 1976, 1, 301.

Сорам двараніна не корміць. *Янк., 63.* Грынблат 1976, 1, 300.

Старшы пан Казлоўскі, ніж пан Бараноўскі. *Fed., 143.* Грынблат 1976, 1, 306.

Стары ўжо пан, стары і жупан. *Дуб., Нар., 1.* Грынблат 1976, 1, 308.

Сунуўся да пана ды і ашпарыўся. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 305.

Сядзіць на рагожы, а кажа, што ў пана гожы. *І.Байко, 1967, Клецк.*
13.10.23. Грынблат 1976, 1, 302.

Тагды будзеш мець, як стары чорт умрэць. *Нос., 162.* Грынблат 1976, 1, 308.

То не злодзей, што ў пана крадзе. *Сержп., 88.* Грынблат 1976, 1, 304.

Толька й гора пану, што живот баліць. *Ляцкий, 45.* Грынблат 1976, 1, 300.

Трудна стаць панам – усё пойдзець ладам. *Нос., 164.* Грынблат 1976, 1, 300.

Ты яго клянеш, а ў парозе яго стаіш. *Fed., 145.* Грынблат 1976, 1, 307.

Тым панам рукі паадсыхалі, што ад сябе гарнулі. *Янк., 63.* Грынблат 1976, 1, 305.

Тэн самы пан, што пад лаўкай ляжыць. *Ляцкий, 46.* Грынблат 1976, 1, 308.

У вушы ўлажыць, то пан зразумее. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 307. **Гэта трэба разжаваць ды пану ў вушы ўкласці.** *Сержп., 133.* Грынблат 1976, 1, 307.

У куццю глядзеў, як паны ядуць. *Ляцкий, 49.* Грынблат 1976, 1, 301.

У мужыка гора, а ў пана горы ў каморы. *Зах., 250.* Грынблат 1976, 1, 301.

У мужыка пан самы страшны. *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 304.

У нашага пана ўсім адна ласка. *Ляцкий, 50; Сержп., 131.* Грынблат 1976, 1, 305.

У пана горла – прорва: тысяча працуе, адзін прагарцуе. *Янк., 67.* Грынблат 1976, 1, 303.

У пана не згніець, не згарыць, сваё ўзышча – не прападзе. *Хрэстам., 137.* Грынблат 1976, 1, 298.

У пана печаныя ракі самы прысмакі. *Сержп., 130.* Грынблат 1976, 1, 301.

У сваім стане і прыстаў цар. *Янк., 71; Г.Прытычанка, 1960, Карм. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 339.

Узяў калі пан жонку, бярыся, мужык, за хатомку. *Ляцкіі, 48. Вар.: Янк., 67.* Грынблат 1976, 1, 302.

Узяў у рукі біч да й думае, што паніч. *Ляцкіі, 48.* Грынблат 1976, 1, 302.

Усё нос уцірае, бо на той час хустку мае. *Ляцкіі, 51.* Грынблат 1976, 1, 301.

Усё не той пан, хоць і штаны навывпуск. *Ляцкіі, 51.* Грынблат 1976, 1, 301.

Усё паны да паны, а хлеба з торбаю не палажы, бо і хлеб з'ядуць і торбу ўкрадуць. *Fed., 219.* Грынблат 1976, 1, 298.

Халопскае дзела есць, а панскае піць. *Нос., 172.* Грынблат 1976, 1, 301.

Халопскае права есць, а панскае піць. *Дуб., 68.* Грынблат 1976, 1, 301.

Хіба я пану сваю голаў палажу. *Fed., 99.* Грынблат 1976, 1, 307.

Хоць ён і паніч, але ж у яго свіны лыч. *Ляцкіі, 53; Сержп., 19.* Грынблат 1976, 1, 299.

Хоць каралём, толькі б не ў нашым царстве. *Нос., 174.* Грынблат 1976, 1, 296.

Хоць пан і стопасе'чны, а запяюць яму вечны. *Ляцкіі, 54.* Грынблат 1976, 1, 308.

Хоць ростам пан і не вялік, ды рука ў яго з пудавік. *Ляцкіі, 54.* Грынблат 1976, 1, 299.

Хто большы, той і пан. *М.Мельнічэнка, 1950, Гом. 13.3.29.* Грынблат 1976, 1, 297.

Цар як айцец: возьме карову, прышле на скапе'ц. *Янк., 65.* Грынблат 1976, 1, 296.

Цяпер жыць панам і ваўкам. *Dubow., 7.* Грынблат 1976, 1, 306.

Часам і панства ашуканства. *Сержп., 15.* Грынблат 1976, 1, 299.

Чорт пана ніколі не возьме. *Fed., 216.* Грынблат 1976, 1, 298.

Чым большы пан, тым шапка нялюдска. *Fed.*, 216. Грынблат 1976, 1, 301.

Што мужык кідае да долу, тое пан носіць у кішэні. *Pietk.*, 380. Грынблат 1976, 1, 301. **Што мужык на землю кіне, то пан тое ў кішэнь схавает.** *Fed.*, 193. Грынблат 1976, 1, 301.

Што пан Бараноўскі, то не пан Казлоўскі. *Fed.*, 22. Грынблат 1976, 1, 306.

Што пан, то сабака. *Нос.*, 189. Грынблат 1976, 1, 298.

Што пісар зробіць, – сам чорт не пераробіць. *Шейн, II*, 483, *Слон. п.*; *Fed.*, 235. Грынблат 1976, 1, 339.

Шукай асіну на панскую спіну. *К.Кабашнікаў*, 63, *Свісл. 8.1.84*. Грынблат 1976, 1, 308.

Юрысты на рукі нячысты. *Янк.*, 71. Грынблат 1976, 1, 339.

Як з пана пан, то аддасць валы́, а як з мужыка пан, то здзярэ пасталы́. *В.Скідан*, 1969, *Пін. 8.2.21*. Грынблат 1976, 1, 304.

Як кроль кралюе, так пан пануе, а мужык бедны цёнгле гаруе. *Fed.*, 191. Грынблат 1976, 1, 302.

Як сам гаспадар злодзей, то і чэлядзі не верыць. *Fed.*, 105. Грынблат 1976, 1, 299.

Які пан, такі і будан. *Янк.*, 186. Грынблат 1976, 1, 302.

Казна

С одного вола две шкуры (двух шкур) не дерут (рус.). Жук. 1966, 391–392; Ан. 1988, 277. – **С одного вола двух шкур не дерут** (рус.). ДП 1, 130, 148; Соб. 1956, 48; Рыбн. 1961, 176. – **З одного вола по дві шкури не деруть** (укр.). (*ВНС*, 10; *Закр.*, 167; *Фр.*, *НІ*, 2,405) (Украин. посл.1,1989,154). – **З аднаго вала дзвёх шкур не дзяруць** (бел.). *Tyszk.*, 422; *Сержп.*, 99; *А.Гурскі*, 1960, *Слуцк. 8.1.51*. *Вар.*: *Fed.*, 337. Грынблат 1976, 1, 345. ~ **С одного вола две шкуры не снимают** (рус.). *Твер.* ТПП 1993, 53; **С одного вола две шкуры не стянешь** (рус.). *Кубан.* ППЗК 2000, 65; **С одного вола**

двух кож не дерут (рус.). *Кубан.* ППЗК 2000, 65; **С одного вола не две шкуры** (рус.). Спир. 1985, 69; **С одного вола не две шкуры драть** (рус.). Д 1, 416; **С одного вола по две кожи не дерут** (рус.). Кург. 1777, 120; СлРЯ XVIII в. 10, 79; Ил. 1915, 265; **С одного вола по две шкуры не дерут** (рус.). Сб. посл. XVII в., 46; Сн. 1848, 390; Ил. 1915, 265; **С одного вола семь шкур не дерут** (рус.). *Помор.* Мерк. 1997, 119. ~ **З вола дві шкури не деруть** (укр.). (*ИМФЕ*, 1-5, 417, 99) (Украин. посл.1,1989,154). ... **двох шкур не деруть** (укр.). (*Чуб.*, 256; *Ном.*, 144; *Прип.*, 46; *Укр.пр.*, 1963, 98; *Н. ск.*, 1971, 35) (Украин. посл.1,1989,154); ...**сім шкур не деруть** (укр.). (*Н. н.*, *Вол.*) (Украин. посл.1,1989,154). ~ **З аднаго вала сем скур не дзяруць** (бел.). *Нос.*, 158. *Var. Fed.*, 278, 337; *Pietk.*, 350; 1961, *Брасл.* 13.9.5. Грынблат 1976, 1, 345. ~ ~ **По дві не луплять шкіри з вола** (укр.). (*Зін.*, 241).— *Рос:* *Снег.*, 390; *Даль*, 171,193; *Рибн.*, 716; *біл.: Рапан.*, 44; *Гр.*, 1, 345. (Украин. посл.1,1989,154). ~ ~ **Хоча драць з аднаго вала дзве скуры** (бел.). *Fed.*, 337. Грынблат 1976, 1, 345; **З аднаго зайчыка сем шкурак не дзяруць** (бел.). *I.Саламевіч*, 1975, *Слон.* Грынблат 1976, 1, 345.

Что в титуле, когда нет ничего в шкатуле (рус.). Ан. 1988, 327. — **Что и в титуле, коли нет в шкатуле** (рус.). ДП 1, 70. — **Што ў тым ціту'ле, кагда нет у шкату'ле** (бел.). *Вас.*, 22. Грынблат 1976, 1, 339. ~ **Нащо мені ті титули, коли нема у шкатулі** (укр.). (*Шши.-Іл.*, 47); ... **коли пусто в шкатули** (укр.). (*Шши.Іл.*, 47); **Нащо тії чини і хрести, коли кишені пусті** (укр.). (*Мал.*, 198; *Укр. пр.*, 1963, 119); **Що в тому титулі, коли пусто в шкатулі** (укр.). (7л., 81); **Що із титули, коли порожня шкатула** (укр.). (*Югас*, 64); **Що мені по титулі, як нема нічого в шкатулі** (укр.). (*Прип.*, 330); **Що в тому титулі, коли пусто в шкатулі** (укр.). (*Чуб.*, 284; *Укр. пр.*, 1963, 118).— *Рос:* *Снег.*, 455; *біл.: Гр.*, 1, 339. (Украин. посл. 3. 244). ~ **Чорт по титулі, коли нема нічого в шкатулі** (укр.). (*Ільк.*, 81; *Фр.*, III, 1, 208); **Чорт па тытуле, калі пусткі ў шкатуле** (бел.). *Fed.*, 316. Грынблат 1976, 1, 339.

**

С казною не судись (рус.). ДП 1, 189; Ил. 1915, 298. — **З казною не судись** (укр.). (*Перем.*, 1854, 105).— *Рос:* *Даль*, 242. (Украин. посл. 3. 243). ~ ~ **Не зв'язуйсь з казною, не підеш з сумою** (укр.). (7л., 218).— *Рос:* *Даль*, 244. (Украин. посл. 3. 243). ~ ~ ~ **Не вяжись с казною – не пойдёшь с сумою** (рус.). ДП 1, 189; Д 4, 360; Ил. 1915, 238; КМШ 1957, 43; Ан. 1988,

212; **С казной (казною) не тянись, своим поступишь** (рус.). ДП 1, 189; Ил. 1915, 298; **С казною судиться – своим поступиться** (рус.). ДП 1, 189; Д 2, 74; Ил. 1915, 298; Ан. 1988, 276. # (бел.).

* РУССКИЕ

Без казны и волость не стоит. ДП 1, 188; Ан. 1988, 17.

За казной – что за стеной. Ил. 1915, 238.

Казённого бойся. ДП 1, 188.

Казённого не тронь. ДП 1, 188.

Казна – безыздойная корова. Д 1, 80.

Казна – первый обидчик. ДП 1, 189; Д 2, 74.

Казна – шатущая корова: не доит её ленивый. ДП 1, 189; Д 2, 74; Мих. 1, 392; Ил. 1915, 283.

Казна (Казённое) на грех наводит. ДП 1, 188

Казна воует, а сума горюет. ДП 1, 188; Д 2, 74; Ан. 1988, 123. < Казна – деньги.

Казна на поживу дана. ДП 1, 189; Ан. 1988, 124.

Казна не свой брат. ДП 1, 189; Д 1, 124.

Казна не убогая вдова; её не обберешь. ДП 1, 188; Д 2, 74; Ил. 1915, 283.

Казна с голоду не уморит, да и досыта не накормит. ДП 1, 196; Д 1, 369; Д 2, 74.

На казну нет суда. ДП 1, 189; Д 2, 74; Ил. 1915, 298.

Не доглядишь – казной доплатишь. Тан. 1986, 101; Ан. 1988, 214.

Тащи из казны, что с пожара. Д 2, 74; Ил. 1915, 283.

* УКРАИНСКИЕ

Казенна палата від селян багата. (*Укр. пр., 1936, 74; 1955, 14*).— Рос: *Даль, 174.* (Украин. посл. 3. 243).

Казна жалю не зна. (*Ном.*, 22; *Укр. пр.*, 1936, 74ⁱ). (Украин. посл. 3. 243).

* БЕЛОРУССКИЕ

Ад налогу няма дапамогу. *Сержп.*, 77. Грынблат 1976, 1, 345.

Казённага чорт не возьме. *Fed.*, 143. Грынблат 1976, 1, 345.

Казённае дабро і ў агні не гарыць, і ў вадзе не топіцца, і ў злодзея знайдзецца. *Ром.*, *Мат.*, 84. Грынблат 1976, 1, 345.

Казённае і ў агню не прападзе. *Dubow.*, 12; *Fed.*, 143. Грынблат 1976, 1, 345.

Казна на слёзы не глядзіць. *Fed.*, 143. Грынблат 1976, 1, 345.

Пану патрэбна казна – мужыку трашчыць спіна. *Ляцкій*, 33. Грынблат 1976, 1, 315.

Якія тут святкі, калі лупяць падаткі. *Хрэстам.*, 219. Грынблат 1976, 1, 345.